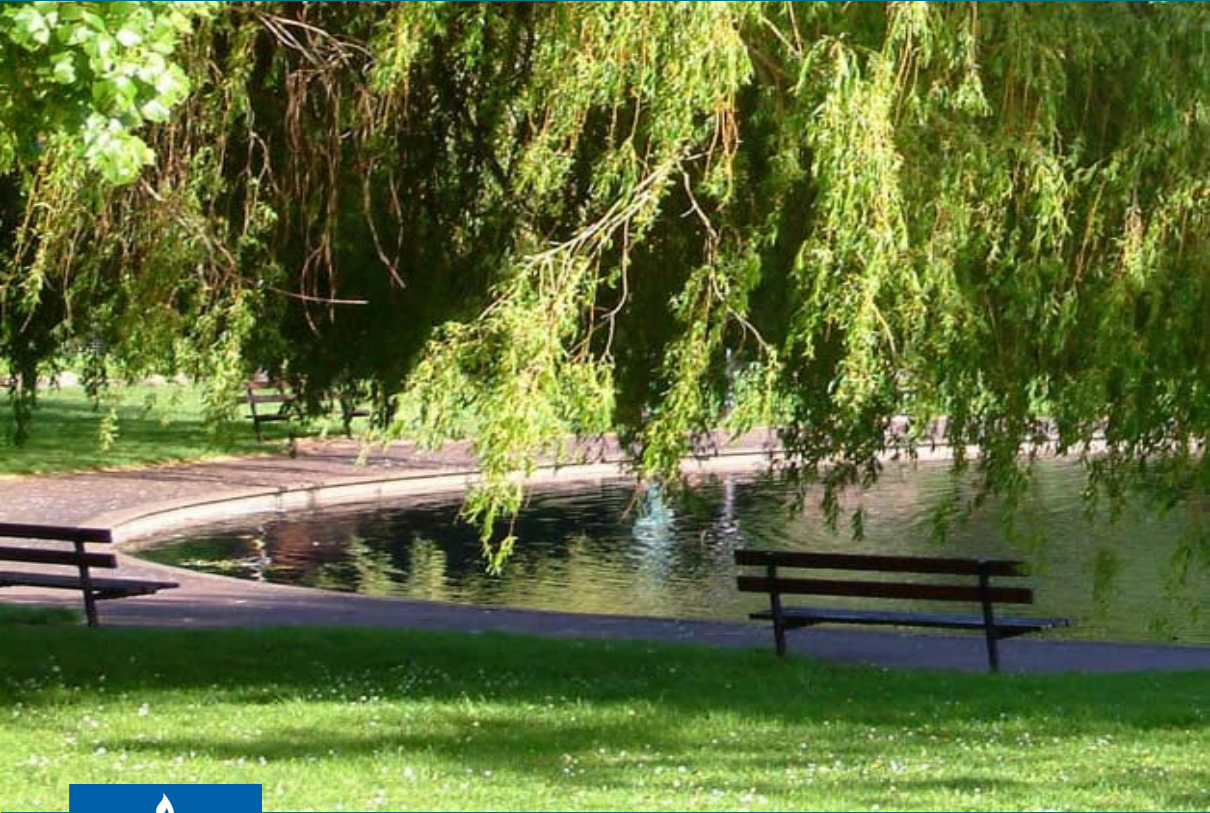

HUZUREVLERİNDEKİ YAŞLILARIN ÇEVRESEL MEMNUNİYET VE TERCİHLERİ

Dr. Emine Tarakci EREN

Prof. Dr. Mustafa VAR

Publishing House

HUZUREVLERİNDEKİ YAŞLILARIN ÇEVRESEL MEMNUNİYET VE TERCİHLERİ

Dr. Emine Tarakci EREN

Prof. Dr. Mustafa VAR

Copyright © 2018 by iksad publishing house
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced,
distributed, or transmitted in any form or by
any means, including photocopying, recording, or other electronic or
mechanical methods, without the prior written permission of the
publisher, except in the case of
brief quotations embodied in critical reviews and certain other non
commercial uses permitted by copyright law. Institution
of Economic Development And Social
Researches Publications®

(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)

TURKEY TR: +90 342 606 06 75

USA: +1 631 685 0 853

E-mail kongreiksad@gmail.com

www.iksad.net

www.iksad.org.tr

www.iksadkongre.org

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.

Iksad Publications - 2018©

ISBN: 978-605-7923-73-8

Cover Design: İbrahim Kaya

December / 2018

Size = 16x24 cm

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
Yaş Kavramı ve Türkiye'de Yaşlı Nüfus	3
Yaşlılık Kavramı ve Kuramları	6
Yaşlılık Dönemi Problemleri	10
Yaşlılık Döneminde Zihinsel Süreçler	18
Yaşlılık Dönemindeki İhtiyaç ve Beğeniler	22
Yaşlılık Döneminde Çevresel Memnuniyet ve Tercih	33
İKİNCİ BÖLÜM.....	44
Huzurevleri	44
Huzurevi Bahçeleri	48
Huzurevi Bahçelerinin İşlevleri	53
Huzurevi Bahçeleri Mekansal Özellikleri	60
Huzurevleri ve Bahçeleri İçin Konum Belirleme Kriteri	62
Huzurevi Binaları İçin Yapı Türü Seçim Kriteri	63
Huzurevi Bahçelerindeki Çevresel Öğelerin Tasarım Kriteri.....	63
Huzurevi Bahçelerinde Yatay ve Düşey Sirkülasyon Elemanlarının Tasarım Kriteri	65
Huzurevi Bahçelerinde Sosyal Etkileşim Alanları Tasarım Kriteri	65
Huzurevi Bahçelerinde Yapısal ve Bitkisel Elemanlar	66
SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	70
KAYNAKÇA.....	72
ÖZGEÇMİŞLER	89

ŞEKİLLER

Şekil 1. En yüksek nüfus oranına sahip ilk üç ülke (TÜİK, 2018)	S.4
Şekil 2. En yüksek ve en düşük nüfus oranına sahip ilk üç il (TÜİK, 2018).	S.5
Şekil 3. Türkiyede illere göre yaşlı nüfus oranı (TÜİK, 2018).	S.6
Şekil 4. Yaşlılık dönemi sorunları	S.17
Şekil 5. Algısal seçimi etkileyen değişkenler	S.20
Şekil 6. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi	S.25
Şekil 7. Lang (1987) insan ihtiyaçları hiyerarşisi ve tasarım ilişkisi (Düzenli, 2010).	S.27
Şekil 8. Yaşlılık dönemi ihtiyaçları	S.31

TABLÖLAR

Tablo 1. Kullanıcı gereksinimleri ve bu gereksinimlere karşılık gelen sıfatlar	S.32
Tablo 2. Çevresel Memnuniyet Düzeyinin Belirleyen özellikler	S.35
Tablo 3. Bireye ve çevreye özgü özellikler	S.36
Tablo 3. Çevresel tercihin belirlenmesi	S.41
Tablo 4. Farklı araştırmacılara göre çevre tercih ve değerlendiril- mesinde mekâna ait özellikler	S.42
Tablo 5. Türkiye’de bulunan huzurevlerinin sayıları kapasiteleri ve doluluk durumları	S.47
Tablo 7. Bahçelerin işlevleri	S.57
Tablo 6. Huzurevi bahçelerinin mekânsal özellikleri	S.61
Tablo 7. Huzurevi bahçelerindeki üniteler	S.64

GİRİŞ

Tüm dünyada ve ülkemizde yaşlı nüfusta gözlenen artış sosyal refahın ve yaşlıya sunulan hizmetlerin artması gerekliliğini ortaya koymuştur. Kentleşme olgusu; geniş ailenin çekirdek aileye dönüşmesine, kırsal bölgelerden kentsel bölgelere göçe, kadının çalışma hayatına girmesine, geleneksel kültür ve değerlerdeki değişimlere ve sonuç olarak yaşlının aile içindeki eski rolünü yitirmesine neden olmuştur. Yaş saygınlık sağlayan bir öge olmaktan çıkmıştır. Kuşaklar arasındaki farklılıklar nedeniyle de normal şartlarda ailelerin üstlenmesi gereken yaşlılara bakım görevini, toplum üstlenmiştir. Çözüm olarak bireylerin yaşam standartlarını korumayı ve yükseltmeyi amaçlayan hizmetlerin tümünü içeren huzurevleri (ya da bakım ve rehabilitasyon merkezleri, yaşlı hizmet merkezlerinin) açılmasına ihtiyaç duyulmuştur (www.ehy.gov.tr). Yaşlılar üzerine yapılan çalışmaların çoğu sosyoloji, psikoloji, sosyal hizmetler, ev ekonomisi, geriatri, halk sağlığı, hemşirelik vb. alanlarda olduğu tespit edilmiştir. Mekânsal açıdan yaşlıların beklentilerini araştıran çalışmalarda genellikle mimari ya da iç mimarisi alanındadır. Peyzaj mimarlığı açısından bu konuya ilişkin araştırmanın çok fazla olmadığı görülmüştür. Pek çok açık veya yeşil alanın mekânsal nitelik ya da niceliklerinin insanlar üzerindeki olumlu ya da olumsuz etkileri çok sayıda çalışmaya konu olmuştur. Ancak huzurevlerinin açık mekân ve çevrelerinin mekânsal niteliklerinin yaşlıların sosyal, psikolojik ve fiziksel ihtiyaçlarına bağlı olarak yeterli olup olmadığı, kullanıcılar üzerindeki etkisi, beklentilerini karşılamakta yeterli olup olmadıkları,

kuruluş amaçlarına tam anlamıyla hizmet edip edemediklerine dair kapsamlı çalışmaların yapılmadığı görülmüştür. Bu açıdan bu konudaki eksikliklerden hareketle bu çalışmada huzurevlerinde yaşayan yaşlıların çevrelerinden duydukları memnuniyet ya da memnuniyetsizlik düzeyleri ve çevresel tercihlerini etkileyen huzurevi bahçe özelliklerinin neler olduğu belirlenmiştir. Tamamıyla yaşlılara özgü mekânlar olan; huzurevleri ve açık mekânları hakkında detaylı bir bilgi verilmesi amaçlanmıştır.

‘Türk yaşlısının yaşamını zorlaştıran nedenlerden biri de yaşlılığın koşullarına uygun bir çevrede yaşamaması ve yaşlıları dikkate alan bir yeşil alan düzenlemesinin bulunmamasıdır. Türkiye’deki binaların birçoğu, yaşlıları ve engellileri dikkate alarak inşa edilmemiştir. Sokaklar, caddeler, meydanlar, parklar ve diğer açık ve yeşil alanlar da aynı şekildedir. Yaşlıların bedensel ve sosyal ihtiyaçları göz önünde bulundurularak tasarlanan binaların çevresinde, onların günlük ihtiyaçlarını rahatça karşılamalarına yardımcı ve destek olmalıdır. Yaşlıyı sosyal yaşamdan soyutlayan binalarda ve çevrede yaşayan yaşlılara, sokaklarda pek rastlanamamasının nedenlerinden biri de budur’ (Tufan, 2003).

Özetle bu çalışmada; yaşlı kişilerin, huzurlu bir çevrede yaşantılarını devam ettirmesi fiziksel ve ruhsal açıdan iyi olmaları, yaşam memnuniyetlerinin artması, yalnızlıklarının azalması, aidiyet duygularının artması, sosyal ilişkilerinin geliştirilmesi ve günlük aktivitelerinin artması huzurevi çevrelerinin, açık yeşil alanların tasarımlarının nasıl olması gerektiği konusunda bilgi verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

YAŞ KAVRAMI VE TÜRKİYE’DE YAŞLI NÜFUS

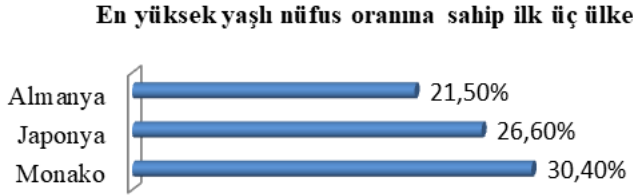
Yaş basitçe ele alındığında, doğuştan beri geçen ve her yıl birimi ile ölçülen zamanı ifade eder. Ancak yaşla meydana gelen değişimler ve aynı yaştaki bireyler arasındaki farklılıklar yaş kavramının önemini vurgular niteliktedir. Hoyer ve İbem(1999) yaş kavramını kronolojik, biyolojik, psikolojik ve toplumsal olarak kavramsallaştırmışlardır (Terzi, 2013).

Kronolojik yaş; bireyin doğumundan itibaren geçen zamandır. Biyolojik yaş; içinde bulunan biyolojik basamağın zaman birimi olarak gösterilmesidir. Bireyin bedenine yaşam tarzına ve genetik yapısına ve tıbbi geçmişine bağlı olan yaşıdır. Psikolojik yaş; bireyin beklenmedik olaylarla çevresel zorluklarla başa çıkabilme, onları karşılayabilme yeteneği psikolojik yaş ile ilişkilidir. Sosyal yaş; bireyin kronolojik yaşına uygun olarak toplumsal yaşamda yerine getirmesi beklenen rollere ne derece uyma davranışı sergilediğini ifade eder. Sonuç olarak bireyin kronolojik yaşı her zaman biyolojik, psikolojik ve sosyal yaşı ile aynı değildir. Bu araştırma kapsamında üzerinde durulan yaş ölçütü kronolojiktir.

Huzurevlerinde; yaşlılar kronolojik yaş ölçütüne göre kabul almaktadır. Ancak psikolojik ve toplumsal yaşta önemlidir. Çünkü çevresel faydalar ya da zararlar psikolojik ve toplumsal yaşı etkilemektedir. Huzurevlerinde yaşayan yaşlılar, yaşlı popülasyonu içerisinde en hassas gruplardan bir tanesidir. Bu grubun psikolojik ve

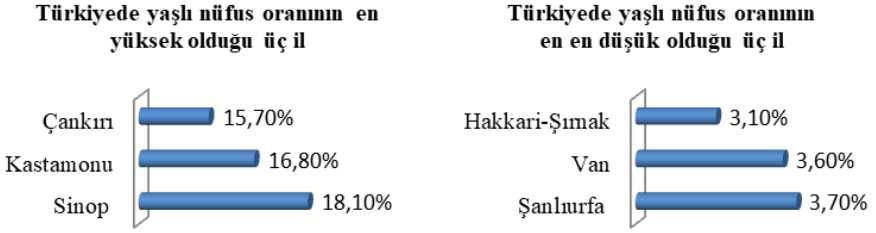
toplumsal yaşı zaten ailesi ile birlikte yaşayan yaşlılardan farklıdır. Kurumda kalan yaşlıların bu eksiklerinin çevrelerindeki peyzaj düzenlemeleri ile azaltılabilmesi çok önemlidir.

Türkiyede yaşlı nüfus incelendiğinde, 2015 istatistiklerine göre yaşlı nüfus oranı %8,2 dir. Yaşlı nüfus (65 ve daha yukarı yaş) 2015 yılında 6 milyon 495 bin 239 kişi olmuştur. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı 2014 yılında %8 iken 2015 yılında %8,2'ye yükselmiştir. Yaşlı nüfusun %43,8'ini erkek nüfus, %56,2'sini kadın nüfus oluşturmaktadır. Dünya nüfusunun 2015 yılında %8,5'ini yaşlı nüfus oluşturmaktadır. En yüksek yaşlı nüfus oranına sahip ilk üç ülke sırasıyla %30,4 ile Monako, %26,6 ile Japonya ve %21,5 ile Almanya olmuştur. Türkiye bu sıralamada 167 ülke arasında 66. sırada yer almaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. En yüksek nüfus oranına sahip ilk üç ülke (TÜİK, 2018)

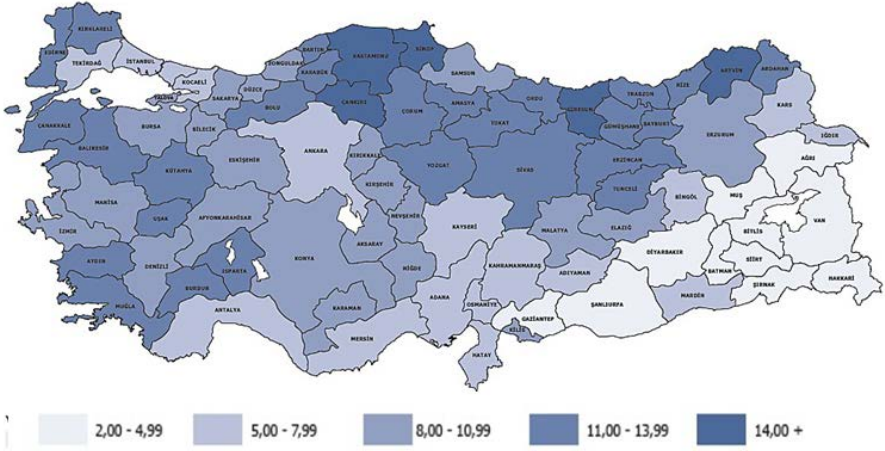
Türkiyede yaşlı nüfus oranının en yüksek olduğu il Sinop ilidir. Yaşlı nüfus oranı %18,1 dir. Bu ili %16,8 ile Kastamonu ve %15,7 ile Çankırı izlemektedir. Yaşlı nüfus oranının en düşük olduğu iller ise %3,1 ile Hakkâri ve Şırnak illeridir. Bu illeri %3,6 ile Van ve %3,7 ile Şanlıurfa illeri izlemektedir (TÜİK, 2018) (Şekil, 2).

Şekil 2. En yüksek ve en düşük nüfus oranına sahip ilk üç il (TÜİK, 2018).

Birleşmiş milletlerin tanımına göre bir ülkedeki yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranının %8 ile %10 arasında olması o ülke nüfusunun ‘yaşlı’, %10’un üzerinde olması ise ‘çok yaşlı’ olduğu anlamına gelmektedir. Ülkemizde yaşlı nüfus, diğer yaş gruplarındaki nüfuslara göre daha yüksek bir hızla artış göstermektedir. Küresel yaşlanma süreci olarak adlandırılan ‘demografik dönüşüm’ sürecinde olan Türkiye, oransal olarak yaşlı nüfus yapısına sahip ülkelere göre genç bir nüfus yapısına sahip görülmekte, mutlak yaşlı sayısı oldukça fazladır. Bu dönüşümde nüfusun yaş grupları yapılanması şekil değiştirmekte, ölümlülük ve doğurganlıkta azalma ile birlikte doğumdan sonra beklenen yaşam süresinde artış olmakta ve çocuk ve gençlerin nüfus içindeki oranı azalırken yaşlıların toplam nüfus içindeki oranı artış göstermektedir. Bu bilgilerden hareketle Türkiye nüfus profiline bakıldığında, Yaşlı (65 ve daha yukarı yaş) nüfus oranı 2013 yılında %7,7 iken nüfus projeksiyonlarına göre 2023 yılında %10,2, 2050 yılında %20,8, 2075 yılında ise %27,7’ye yükseleceği

tahmin edilmektedir. Dünyada da birçok ülkede durum benzerdir (TÜİK, 2018)

Şekil 3. Türkiye'de illere göre yaşlı nüfus oranı (TÜİK, 2018).

Dünya ve Türkiye’de yaşlı nüfusta böylesine bir artış varken yaşlı insanları ilgilendiren her türlü konunun da hassasiyetle üzerinde durulması gerekmektedir.

YAŞLILIK KAVRAMI VE KURAMLARI

Yaşlılığı açıklamak üzerine literatürde oldukça fazla kuramsal çalışma vardır. İlişik kesme, etkinlik, rol bırakma kuramları bunlardan bazılarıdır. İlişik kesme/ geri çekilme/kopma kuramı (Disengagement Theory)’ na göre, yaşlılık denilen olgu aslında bir bireyin geri çekilme sürecidir (Cumming ve Henry 1961; Aslan 2004; Onur 1991). Bu süreci, yaşlı huzurevinde yaşamak zorunda kalıyorsa yaşamdan, çevresinden ve insanlardan tamamen kopabilmektedir. Bu nedenden

dolayı onların yaşamdan geri çekilmesini beklemek yerine doğayı deneyimleyebilecekleri ve zaman geçirmekten mutlu olacakları ve işe yaradıklarını hissedecekleri hatta kendilerini evlerinde gibi hissedebilecekleri çevreler tasarlamak zorunlu ve çok önemlidir.

Etkinlik kuramı (Activity Theory)'na göre ise; yaşlı kişiler sürdürdükleri aktiviteler ile yaşamdan daha fazla doyum elde edebilmektedirler (Lehr, 1990; Biçer 2002; Havighurst 1961; Havighurst, Neugarten, Tobin 1968; Onur 1991). Etkinlik Teorisine göre, yaşlının etkinlik durumunu önceki yaşam biçimi, sosyoekonomik durumu ve sağlık düzeyi belirlemektedir. Yaşlılar fiziksel etkinlikleri azalırken toplumsal olarak da bir uzaklaşma yaşarlar ve kendi iç dünyalarına çekilirler. Yaşlıların katıldığı etkinlikler diğer kullanıcı gruplarına göre farklılık gösterir. Türkiye’de yapılan çalışmalarda; yaşlı kullanıcılar daha çok seyir, sohbet, gezinti gibi pasif etkinliklerde bulunduğu tespit edilmiştir (Kerem vd., 2001). Bu nedenle açık ve yeşil alanlarda yaşlılara pasif etkinlik yapmak için imkânlar sunan mekânlar tasarlanmalıdır. Örneğin bitkilerin görsel ve yapısal özelliklerinden faydalanılarak oluşturulan canlı görünümüler yaşlılara seyir imkânı sunarken psikolojik açıdan huzur verir. Çevrede bulunan renkler ve ışık insanların psikolojileri üzerinde önemli bir role sahiptir. İnsanların üzerinde değişik renklerin etkileri belirlenmiştir (Bell, 2004; Whitehouse vd., 2001).

Rol bırakma kuramı (Role Exit Theory) ise, Blau tarafından yaşlanan bireyin yetişkinlik kimliğinin kendinde var ettiği birçok değeri yitirdiği şeklinde tanımlanmıştır (Onur, 1991; Emiroğlu, 1995).

Huzurevindeki yaşlılar için bu değer kaybı, ailesiyle birlikte yaşayan yaşlılara göre misliyle daha fazla yaşanacaktır. Çünkü yaşlı bireylerin birçoğu aile içindeki üstlendikleri rollerden tutun da tüm yaşamı boyunca biriktirdikleri değerleri geride bırakıp huzurevlerinde farklı bir rol üstlenmektedirler. Kimi bireylerde bu roller çok değişirken kimilerinde daha az olabilmektedir. Bu durum ayrıca, rollerin kaybı ya da azalması ile ilgili olup, bireyi toplumsal açıdan yararlı kılan olanaklarını da giderek azaltır (Fortinash ve Holoday-VVorret 1999). Bu durum ise yaşlı bireyin güvenlik, saygı, sevgi, ait olma ve tanınma gibi gereksinimlerini tehdit etmektedir (Feldman 1985; Onur 1991, Ryan 1999; Stuart ve Sanden 1987; Zanden 1998). Bu değişimin onların psikolojileri üzerinde yarattığı olumsuzlukları giderebilecekleri yeni uğraşlara yeni rollere ihtiyaç duyabileceklerdir. Bu sebeple huzurevi çevrelerinin onlara farklı etkinlik alanları sunması önemlidir. Süreklilik kuramı (Continuity Theory) hayatın sürekliliğine vurgu yapar, hayatın her aşaması insanı bir diğer aşamaya hazırlaması gerçeğini savunur (Atchley, 1989). Toplumsal değiş tokuş kuramı (Social Exchange Theory) na göre ise yaşlı bireyin toplumsal konumunun zayıflaması daha az doyum yaşaması ve giderek ilişkilerden kendini çekmesi şeklinde tanımlamıştır (Gitmez, 2000). Yapılan çalışmalarda huzurevlerindeki bireylerin, birbirleriyle sohbet ya da iletişim kurmaktan pek hoşlanmadıkları belirlenmiştir. Bu yüzden huzurevlerindeki bireylerin davranışları toplumsal değiş tokuş kuramının yaşandığını destekler durumdadır.

Yaşlılık, insanın doğumuyla başlayan ve ölümüne kadar devam eden hayatın son evresidir. İnsan organizmasının dış uyarıcılara

yeterince uyamaması ve karşılık verememesi halidir. Yaşlanma bir taraftan insanın iş verimini azaltarak ruhi ve fiziki dengesinin bozulmasına sebep olurken, diğer taraftan sosyal ve fiziki çevreden de önemli ölçüde etkilenmektedir (Doğan, 2007).

Yaşlılıkla ilgili toplumsal kalıplaşmış yargılar ve yanlış inanışlar vardır. ‘Yaşlılığın gelişim süreci yoktur ve yaşlılık, sona ölüme yaklaşma anlamı taşır’ inanışı bunlardan bir tanesidir. Oysa yaşlılık diğer dönemler gibi bir değişim ve gelişim sürecidir. Yaşlı bireyler sonu beklemek yerine, bireysel ve toplumsal açıdan önemli rolleri üstenererek, yaşamın önceki dönemlerindeki aktiviteleri sürdürebilir ya da alternatifler yaratabilir. Yeni nesillere bilgi ve birikimlerini aktarabilir (Durak, 2004). Geleneksel toplumlarda yaşlılardan bilgelikleri nedeniyle yararlanılmakta ve böylece yaşlının sosyal statüsünün daha yüksek olduğu gözlenmektedir. Esasen bizim toplumumuzda da 20. yy sonuna kadar bu şekilde iken 21. yy artık değişmeye başlamıştır. Huzurevlerinin yer seçiminde bu tarz resmi kurumların (örneğin, çocuk esirgeme kurumu gibi) bir arada olduğu bir kampüs şeklinde olması hem yaşlılar hem de çocuklar için faydalıdır. Yaşlının gence deneyim aktarması, gencin yaşlıyı yenilemesi olasıdır. Gencin bedensel enerjisi, dinamizmi, yaşlının bilgeliği ile bütünleşerek daha üretken ve yaratıcı toplumlar oluşur.

Yaşlılar üretim dışı kalmış pasif kişiler değildir. Dünyada birçok yaşlı aktif şekilde yaşamına devam etmektedir. Altmış yaş üstü yabancı turistler bunların en iyi göstergesidir (Durak, 2004). Ancak bizim toplumumuzda bireylerin artan boş vakitlerine rağmen azalan

maddi gelirlerleri sağlıklarının bozulması ve çevrelerin onların kullanımına uygun olmaması gibi sebeplerden dolayı dünyadaki yaşıllar gibi aktif olarak yaşılanamamaktadır. O halde kurumda kalan yaşılların en azından bahçe kullanımlarını artıracak olanaklar sunularak, kurum içinde aktif yaşıllıkları desteklenmelidir. Kurum bahçelerinde hobi bahçeleri tasarlanarak isteyen yaşıllar için boşı vakitlerini değerlendirebilecekleri alanlar olmalıdır. Bu bahçelerin bitki yetiştiriciliği ile ilişkili sunduğu etkinlikler sayesinde ruhsal ve fiziksel iyileşme, yaşam kalitesini yükseltme, çevreyi güzelleştirme konularında önemli katkıları olduğu farklı araştırmalarla saptanmıştır (Menninger ve Pratt, 1957; Chaplin, 1973; Riordan, 1998; Ulrich, 1984; dick ve Relf, 1990; Ulrich vd., 1991; Scarfone, 2007; Marcus ve Barnes, 1999; Ulrich, 2001; Zeisel, 2001; Sderback vd., 2009).

Dünya Sağlık rgt (WHO)sınıflamasına göre yaşıllık 4 grupta incelenmektedir, orta yaşı (45-59yaşı), yaşıllı (60-74 yaşı), ileri yaşı(75-89yaşı), ihtiyaşlık (90 ve st) (Onat, 2005).

YAşıLLIK DÖNEMİ PROBLEMLERİ

Yaşıllık sorunları farklı meslek disiplinlerine göre farklı başıllıklarda toplanmaktadır. Sosyal, zihinsel, psikolojik, biyolojik, ekonomik ve barınma sorunları bunlardan bazılarıdır.

Bu sorunlar birbirinden ayrılrsa da esasen birbirleriyle çok yakından ilişkilidir. Örneğin biyolojik rahatsızlıklar romatizma, kalp damar hastalığı, beşı duyudaki azalma sonucunda bireyin kendi kendine yaşıyamaması sorununu ortaya çıkarır. Yani bireyin kendini

toplumdan geri çekmesi yani sosyal sorununu oluşmasına sebebiyet verir.

1.Biyolojik problemler; Yaşlılık döneminde birey iletişim kurmada bazı toplumsal zorluklarla karşılaştığı gibi, fiziksel yönden de bazı gerilemeler yaşamakta ve bu gerilemeler bireylerin sağlıklı iletişim kurmalarına engel olmaktadır. Dil ve konuşma ile iletişim kurabilme yetisi her yaştan insan için çok önemli bir özelliktir ve hasarlanması durumunda bireyin tüm yaşamı etkilenebilir. Bireyin dış dünya ile iletişim kurmasını sağlayan duyma, görme ve işitme organlarında yaşlandıkça gerileme görülmektedir. Bu gerileme ileri yaştaki bireylerin toplumsal bütünleşme ile ilgili sorunlar yaşaması sonucunu doğurmaktadır.

Yaşlanma ile birlikte yakın objeler üzerinde odaklanmada yetersizlik, ışığa uyumda azalma meydana gelir. Görme keskinliğinde azalma meydana gelebilir. Genellikle esas nedeni genetikdir, iklim koşulları da ortaya çıkma yaşını etkileyebilir (Karadeniz ve Dedeli, 2007).

İleri yaş bütün organ sistemlerinde yapısal ve fonksiyonel değişiklikler ve bunun sonucunda da aerobik kapasite, kas kuvveti ve kas kitlesindeki azalma ile ilişkilidir. Bu değişiklikler fonksiyonel kapasiteyi bozar ve disabiliteye neden olur. Yaşlılarda sağlığı korumak ve aktif yaşam tarzını korumak için fiziksel aktivite ve egzersizin yönü gittikçe daha büyük önem kazanmaktadır. Egzersizin vücuttaki yaşla ilgili değişiklikleri engellemede etkili olduğu bulunmuştur. Eldeki bulgular egzersizin vücut kompozisyonunu

geliřtirdiđi, kas kuvvetini, dűřmeleri, diyabet ve koroner arter hastalıđı riskini, eklem ađrısını ve depresyonu azalttıđını, yařam kalitesini arttırdıđını ve yařam sűresini uzattıđını gűstermektedir (Cindař, 2001). Bu bilgilerden hareketle dođanın biyolojik sorunlara sunabileceđi cűzűmler huzurevi bahcelerinde yařlılara sunulmalıdır. Örneđin gűrme yetilerindeki azalmalar için aydınlatma ve ıřık kullanımına zen gűsterilmelidir. Aydınlatma denilince ilk akla gelen yapay aydınlatmalardır. Ancak dođal aydınlatma yani gűn ıřıđının mekânların daha kolay algılanabilmesine katkısı oldukça fazladır. Gűn ıřıđının dođru kullanılması ile kullanıcılara konforlu bir gűrűř alanı sađlanabilir. Gűnıřıđının, dıř mekân kalitesini artırıcı özelliđi olduđu ve kullanıcıların etkinliklerini desteklediđi, insan sađlıđını olumlu yűnde etkilediđi bilinmektedir (Cimcűz, 2001). Dıř mekânda i mekân gibidir. Farkı dıř mekânlarda dođa geređi olan her řeyi i mekânda cansız olarak yaratmaktır. Gűn içinde bitkilerin bořluklarından geçen dođal ıřıđın oluřturduđu gűlgeler dıř mekâna estetik deđer katacaktır. Dıř mek ndaki ses ise hareket eden havadır. Hava dıř mekânda bulunan elemanlar tarafından deđiřtirilerek insan kulađına farklı řekillerde gelir (Leland, 2006). Kimi zaman bir yaprak hıřırtısı kimi zaman ise suyun akıřı řeklindedir. Cűđu zaman mekânların sessizliđi insanı kendi iç sesine dűndűrmektedir ki bűyle si bir durum huzurevlerinde istenen bir durum deđildir. Cűnkű huzurevi sakinleri i dűnyaları karmařıktır. Cűđu kez mekânda duyulan bir ses, ya da sessizlik kiřiyi geçmiřte yařanan bařka mekânlara, zamanlara gűnderir. Bűtűn algılananlar bir anda kokusuyla, tadıyla, sesiyle bűtűnleřir. Aslında ses, koku, tat ve doku, mekânı yanlarında

taşımaktadır. Mutlaka hemen herkesin kokusu ve sesiyle unutamadığı bilincine çakılmış ve belki de bünyesine işlemiş bir mekânı vardır (Gezer, 2012). Huzurevi sakinlerinin unutamadığı mekânlar ise önceden yaşadıkları evleri ya da bahçeleridir. Bu sebeple huzurevi bahçelerinin onlara eski yaşantılarını, özlem duydukları mekânları anımsatır şekilde tasarlanması oldukça önemlidir. Bahçede kullanılacak bir bitki, onlara eski yaşantılarına ait anılarını anımsatabilir. Bu yüzden çevresel çalışmalar açısından yaşlıların biyolojik sorunları önemlidir.

2.Zihinsel problemler; bellekte zayıflama, düşünme ve problem çözme gibi zihinsel yetilerde azalma ile kendini gösteren demans ya da bunama, yaşlılarda daha sıklıkla görülmektedir. Ancak, her yaşlının bunaması söz konusu değildir. Demans bir sendrom adıdır. Bellek ve bir ya da daha fazla bilişsel fonksiyonda ilerleyici kayıpla karakterize edilmiştir. Dil, görsel tanıma, uzamsal beceriler, soyut düşünme, yargılama, gündelik yaşam aktivitelerinde bozulmaya yol açar(Erden Aki, 2013).

Yaşlıların zihinsel süreçlerine bakıldığında gençlik dönemine kıyasla problem çözmede bir yavaşlama olduğu, ancak yaşantıların birikiminden doğan tecrübenin verdiği avantajdan dolayı zihinsel kapasitenin anlamlı bir kayba uğramadığını ortaya koyulmuştur (Schai, 1980). Örneklendirmek gerekirse bitkilerin doğal döngüsüyle insan gelişimi oldukça benzerlik gösterir (Kaplan, 1984). Çiçeklerin büyümesi ve olgunlaşması, sonbaharda yaprakların dökülmesi yaşlı insanlara günlerin hızla geçtiğini hatırlatmaktadır (McDowell, 1997).

Bu durum insanların bilişsel süreçleriyle ilgilidir. Doğal bir süreç olan bitkinin büyüüp olgunlaşıp sonra kuruması olayı insan zihnine kayıt edilme şekline göre davranışını etkilemektedir. Örneğin bazı insanlar bunu kendi hayatına benzeterek ömrünün çok kısa olduğunu düşünebilmektedir.

Yaşlanmayla birlikte yetilerde azalma sonucu beş zihinsel beceri alanında da gerileme görülür. Bunlar; sözel anlam, mekan oryantasyon, tümevarımsal yargılama, hesaplama ve kelime akıcılığıdır. Yaşlı bireyler, bilgi işlemede uzun zamana ihtiyaç duyarlar. En belirgin değişim düşünce hızının yavaşlamasıdır. Dolayısıyla, bilişsel işlevlerle ilgili boyutlarda (tanıma, isimlendirme, dikkatin verimli yöneltmesi, soyut düşünme, yargılama, sentez yapma, planlama)daha fazla zamana ihtiyaç duyarlar. Bununla birlikte bir işi başarmak için gerekli kaynaklara sahiptirler (Tutar ve Yılmaz, 2005).

Yaşlı bireylerde beynin duyuları kaydetme (sensory register) gücü ve duyarlılığı orta yaşlara göre nispeten azalır. Bununla baş etmek için yaşlılar diğerleriyle konuşurken yavaş konuşmalarını isteyebilir. Konuşan kişiye daha uzun ve dikkatli bakma isteği duyabilirler. Duyusal keskinlik (sensory acuity) ise yaşlılarda daha fazla azalır. Yaşlı bireylerde bilişsel işlevlerin değerlendirilmesinde; ışık, gürültü, sıcaklık, vb. fiziksel şartlar kontrol edilmeli, hastalığı olan yaşlı bireylere özel düzenlemeler yapılmalıdır (Durak, 2010).

3.Sosyal problemler; bunlar aile, kültür ve toplum yapısına bağlı sıkıntılardır. Bu problemler arasında ailenin çekirdek aileye dönüşmesi, eşlerden birinin hayata veda etmesi, çocukların yaşlı

ebeveynlerine bakma olanaklarının azalması, kadının iş hayatına girmesi vb. sayılabilir. Gittikçe daha az sayıda çocuğa sahip olma ve çocuklara uzaklık sorumluluklarını yüklenecek kimsesi olmayan yaşlı oranının daha da yükselmesine yol açmıştır (Öztop vd, 2009; Schaie, 2009; Moissidis, 2005).

4.Psikolojik problemler; Bugüne kadar huzurevi sakinleriyle gerçekleştirilen birçok araştırmanın sonucu doğrultusunda, huzurevlerindeki yaşlıların yaşadıkları psikolojik sorunlar aşağıda sunulduğu biçimde özetlenebilir (Terakye 1989; Lehr 1990, Barker ve Johnson 1990, Thoma vd., 1991, Jolley vd., 1998).Kimlik duygusu ve benlik saygısında zedelenme, uyum sağlama yeteneğinde zayıflama, toplumsal rollerden uzak kalma zorunluluğu nedeniyle belirli işlevlerin kaybı, sosyal ilişkilerde azalma, genel aktivite düzeyinde düşme, geleceğe yönelimde sınırlanma, bilişsel yetilerde gerileme (daha iyi eğitim görmüş yaşlılarda bu soruna daha az rastlanıyor), özerklik kaybı, denetim yitimi duygusudur. Kurumdaki sosyal ilişkiler, duygusal yaklaşım, aktivite seçeneklerinin çokluğu sorunları azaltmaktadır.

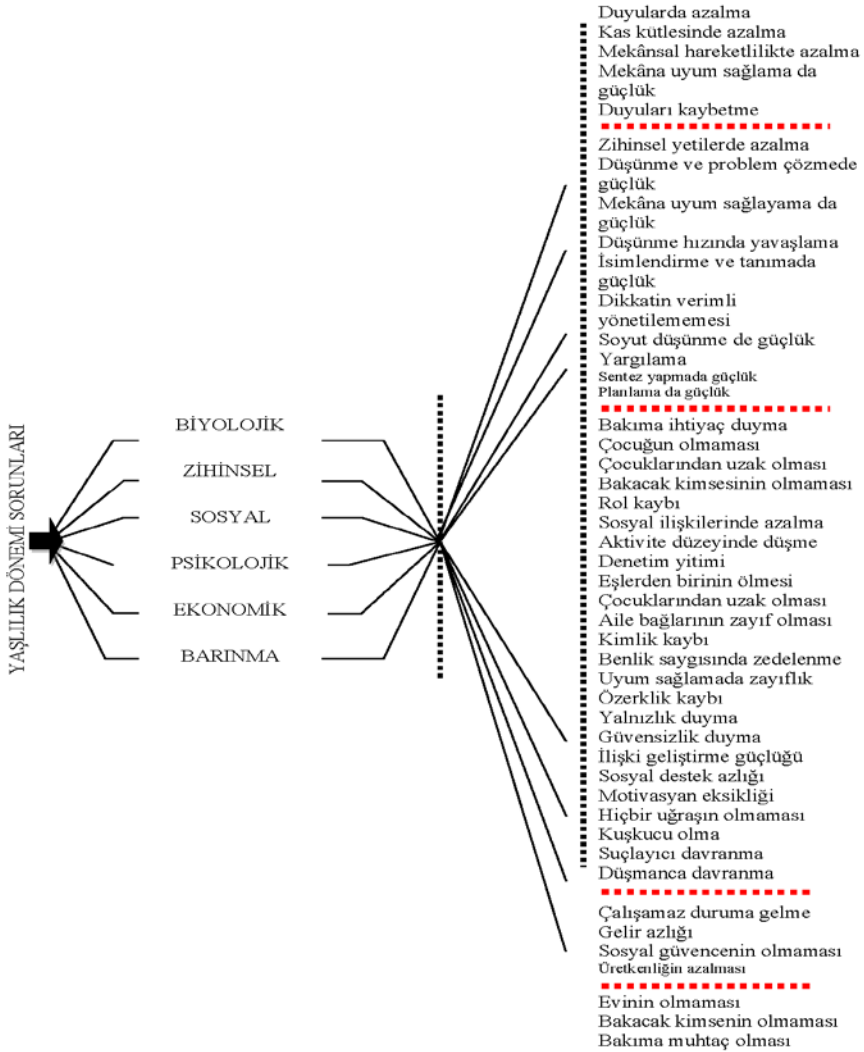
Ülkemizde gerçekleştirilen çeşitli araştırmalarda da yaşlıların psikolojik sorunlarına ilişkin saptamalar yapılmıştır. Adana Huzurevinde 1992'de yapılan çalışmada, huzurevindeki yaşlıların üçte birinin kendilerini yalnız hissettiği, yaklaşık yarısının egzersiz yapmadığı saptanmıştır. Ekici ve Ünal (1992) tarafından yapılan Gaziantep Huzurevi çalışmasında, huzurevinde yaşayan yaşlıların evlerinde yaşayanlara göre daha fazla psikolojik belirti gösterdikleri,

bu farkın paranoid belirtiler açısından anlamlı düzeye eriştiği gözlenmiştir. Araştırmacılar bu sonuçları, huzurevinde kalan yaşlıların daha güvensiz, kuşkucu, suçlayıcı, düşmanca duygularla yüklü olabilecekleri ve sevdiklerinden uzak olup, yeni insanlarla sıcak ve yakın ilişki geliştirme güçlüğü, sosyal desteklerin azlığı gibi faktörlerle yorumlamışlardır. Ankara Seyranbağları Huzurevinde yapılan bir çalışmada, huzurevinde yaşayanların %38'inde motivasyon eksikliği ve yarısında boş zamanlarını değerlendirememeye saptanmıştır (Kırdı vd.,1992). İzmir Huzurevinde gerçekleştirilen bir başka çalışmada da huzurevindeki yaşlıların %75'inin hiç bir uğraşı olmadığı, yalnızca radyo dinleyip TV izledikleri gözlenmiştir (Fadıloğlu vd., 1992).

5. Ekonomik problemler; emekli olma ya da çalışamaz duruma gelme, gelirin azalması, yaşlı bireyi ek gelir sağlamadaki (sağlık sorunları yoksa) geçici ya da sürekli yeni iş olanakları aramaya yönelmektedir (Emiroğlu, 1989). Ancak işsizliğin sorun olduğu ülkemizde tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi yaşlıların istihdamı kolay değildir, hatta olanaksızdır. Sosyal güvencesi olmayan yaşlı bireyin çalışma gücünü kaybetmesi halinde yaşlılıkla ilgili sorunlar daha da büyümektedir (Emiroğlu, 1989). Aile yapısının değişmesiyle yaşlı bireylerin aile içinde etkin olduğu rollerini kaybetmesi (Kaya, 1999), kişiler arası ilişkilerin kısıtlanması, emeklilik, üretkenliğin ortadan kalkması, gelir azalması gibi değişiklikler maddi ve sosyal sorunları yaratmaktadır (Akdemir, 1997).

6. Barınma problemleri; ekonomik yönden geliri kalmayan ve sosyal destekten yoksun, yalnız yaşayan yada kendilerini güvende

hissetmeyen yaşlı sayısı giderek artmaktadır. Yaşlının bulunduğu toplumdan ve ailesinden izole kopmuş olması, korunma ve bakım isteğini ortaya çıkarmakta, buna bağlı olarak da yaşlıların barınma problemi önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Sarı vd., 2009)(Şekil 4).

Şekil 4. Yaşlılık dönemi sorunları

Sonuç olarak yaşlı bireylerin zihinsel ve fiziksel durumlarını etkileyen problemler; temelde zihinsel yetersizliğe dayanmaktadır (Gilleard, 1982). Zihinsel kayıplar vücuttaki diğer tüm organları etkileyip beraberinde yeni sorunları getirmektedir (Dirik vd, 2006). Fiziksel sorunları artmaya başlayan yaşlılar, artık içinde bulundukları depresif halin sebeplerini yaşadıkları fiziksel problemlere dayandırarak, depresif eğilimlerini daha da artırmaktadırlar (Gottfries, 1997). Aslında çoğu zaman yaşlı insanların yaşadıkları problemlerin asıl kaynağı itilmişlikten, terkedilmişlik, yalnızlıktan kaynaklanan toplumdan yalıtılma duygusudur (Moissidis, 2005). Özellikle huzurevlerinde kalan yaşlılar toplumdan soyutlanmakta, yaşadıkları mekânlara aidiyet, yaşadıkları mekânlarisahiplenme duyguları gitgide azalmaktadır (Sarı vd., 2009).

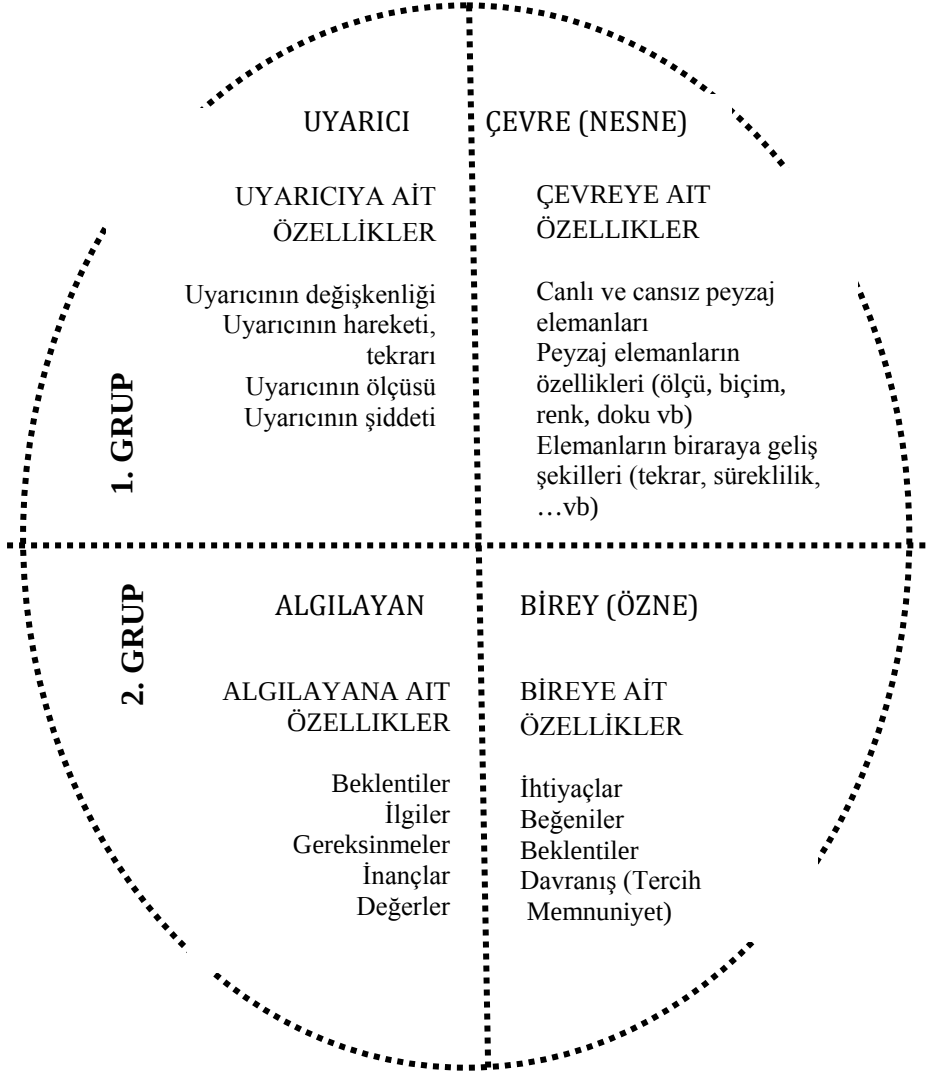
Yaşadıkları mekânların fiziksel eksiklikleri ile daha da artan bu olumsuz ruh hali (Pinto, 2000; Chiang, 2000), yaşlı insanların zihinsel ve ruhsal yapılarını daha da etkileyerek, yansıması olan fiziksel rahatsızlıkların artmasına sebep olabilmektedir (Sarı, 2009). Bu sebeple huzurevi bahçelerinin; yaşlılar açısından memnuniyet duyacakları alanlar olarak tasarlanması aslında onların biyolojik, psikolojik, sosyal ve zihinsel birçok sorununa da çözüm getirecektir.

YAŞLILIK DÖNEMİNDE ZİHİNSEL SÜREÇLER

Bireylerin zihinsel süreçleri algısal ve bilişsel süreçlerini kapsamaktadır. Algılama, herhangi bir nesneyi, olayı, ilişkiyi görmektir, duymaktır, hissetmektir. Kısacası beş duyu ile dış dünyadan bilgi edinme sürecidir. Anlık değerlendirme olan algı

sürecinin; insanın bilgi birikiminden, bellek ve zihinsel işlemlerinden, bilinç düzeyinden, bilinçaltından, dikkatinden, amaçlarından etkilenip değişebilmektedir. Bu özelliklerin her biri bir filtre olarak kabul edilirse, bunlar kişiden kişiye, toplumdan topluma değişebilir(Cüceloğlu, 2010). Yani yaşlı bir kullanıcı ile yaşlı olmayan kullanıcılar arasında algılama farkları olması muhtemeldir.

Algı duyudan farklıdır. Algılama anında beyin, bireyin içinde bulunduğu durumdan beklentilerini, geçmiş yaşantılarını, diğer duyu organlarından gelen başka duyuları, toplumsal ve kültürel etkenleri hesaba katar. Gelen duyuları seçme, bazılarını ihmal etme, bazılarını kuvvetlendirme, arada olan boşlukları doldurma ve beklentilere göre anlam verme bu aşamada yapılır' (Cüceloğlu, 2010). Algısal seçimi etkileyen değişkenler iki gruptur. Bu grupların birincisi uyarıcı yani çevre, ikincisi algılayan yani bireydir (Şekil 5).

Şekil 5. Algısal seçimi etkileyen değişkenler

Duyu organlarının beyine ilettikleri duygular basittir, algılama ise geçmiş öğrenme ve deneyimlerimizin de işin içine girdiği son derece karmaşık bir süreçtir. Biliş ise, algıların zaman boyutunda birikmesi sonucunda oluşur. Bilinen ve bilinçaltı öğrenmeler yoluyla oluşur ve uzun dönem bellekten bilgiler geri çağırılır. Bilme etkinliği olan biliş; bilgilerin kazanılması, düzenlenmesi olup, uzun yıllar bu süreç üzerinde kabaca durularak, bazı sınırlamalar ve sınıflamalar yapılmıştır (Neisser, 1967).

Son yıllarda ise kent plancılarının, peyzaj mimarlarının üzerinde durduğu çevresel biliştir. İnsanın yaşamı boyunca çevreden bilgileri nasıl aldığını, sınıflandığını, depo ettiğini, kaydettiğini, koruduğunu, geri çağırdığını, unuttuğunu ve tüm zihinsel süreçlerini içerip, davranışlarını nasıl etkilediğini belirlemektedir. Bu bilgilerden hareketle; yaşlı kullanıcıların yaşamları boyunca çevreden birçok bilgi alıp bunları depolayıp, kaydetmişlerdir. Dolayısıyla bu sürecin, davranışlarını ne yönde etkileyeceği ve çevresel tercihlerine ne şekilde yansyacağı araştırmak, bu çalışmanın amaçlarından bir tanesidir.

Örneğin ormanlar sonbahar mevsimi hariç genellikle sakinliği çağrıştırmaktadır, ancak sonbaharda kızaran ve sararan yapraklar ateşi ya da yangını da çağrıştırmabilir. Sonuç olarak bu gibi peyzaja ve çevreye özgü değerlendirmeler yapılırken bireyin zihinsel süreçleri, yani yaşamı boyunca çevreden aldığı bilgileri nasıl kaydedip koruduğu ile ilişkilidir.

Bu bilgilerden hareketle; herhangi bir tasarım için ilkeler aynıdır. Ancak tasarımın kim için ve nerede yapıldığı farklılık

gösterebilmektedir. Ayrıca bireylerin tercihleri de farklıdır. Bu farklılığa sebep olan en etkin faktör ihtiyaç ve beğenilerdir. Bu yüzden yaşlıların huzurevi bahçelerindeki çevresel memnuniyet düzeyleri, peyzaj tercih ve değerlendirmelerinde en etkin değişken olan ‘ihtiyaç ve beğeni’ konuları ile devam etmiştir.

YAŞLILIK DÖNEMİNDEKİ İHTİYAÇ VE BEĞENİLER

İnsan ihtiyaçlarının kavramsallaştırılması ve onlara yüklenen önem, giderek farklılaşmış ve genişlemiştir. Bununla birlikte, en genel anlamda ihtiyaçlar, yoğunlukla bireyin tabi olabileceği bir yoksunluğun, eksikliğin ve dengesizliğin giderilmesi sürecinde gerekli olanlardır(Soper, 1981; Doyal ve Gaugh, 1991; Slater ve Wilbur, 1997).

Her insanın farklı yoğunlukta ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçlar zaman ve çevresel faktörlerle değişir. Buradaki çevre; fiziksel çevre, insanüstüçevre, kişisel çevre, toplumsal çevre, olabilir (Gür, 1996). Bu nedenle, iki farklı insan aynı ortamda tamamıyla farklı davranabilir (Ülgen, 1997).

İhtiyaç, insan doğasında var olan bir etmenin eksikliğinin hissedilmesi sonucu oluşan, kişiden kişiye değişiklik gösteren biyolojik, fiziksel ve psikolojik olabilen örüntülerdir. Bu ihtiyaçlar hava, su, yiyecek, uyku, barınmavb. ihtiyacı gibi fizyolojik ya da sevgi, şefkat, korunma, başarı, öğrenme, dostluk vb. ihtiyacı gibi psikolojik de olabilir (Budak, 2003). Sevme, sevilme, toplumsal kabul, tanınma, bağlılık, güvenlik, başarılı olma, güç kazanma,

kendini gerçekleştirme gibi ihtiyaçlar da psikolojik ihtiyaçları oluşturur (Oksal, 1986). İnsan bu ihtiyaçlarını gidermek amacıyla harekete geçer. Yani ihtiyaçlar insanı hedefe doğru yönlendiren gücü oluşturur. İhtiyaçların her insanda farklı olması, kişisel farklılıkların ve davranış farklılıklarının oluşmasına neden olmaktadır. Psikolojide ihtiyaç kavramı, insanın gelişimi ve çevresiyle uyumsal ilişki kurabilmesi için gerekli önemli koşulların eksikliği anlamında kullanılmaktadır (Baymur, 1994). İhtiyaç, olan ile olması gereken arasındaki farka işaret eder. Genel anlamda ihtiyaç bireyde gerginliğe neden olan, güdülenmeyi başlatan bir kavramdır. İhtiyaç karşılandığında, bireydedngsel olarak tekrar eksiklik meydana gelinceye kadar gerginlik geçici olarak ortadan kalkar ve birey doyuma ulaşır ve rahatlar.

Murray (1938)'e göre, ihtiyaç kendi başına güç oluşturan varsayımsal yapılardır. Bunların amaçları vardır ve bireyi harekete geçirerek bu amaçlara yöneltirler. İhtiyaçların bir kısmı fizyolojik süreçlerden kaynaklanır, bir kısmı ise evre uyaranları tarafından belirlenir. Bunlara duygular eşlik ederler. Englar (2009) ve Murray (1938)'te psikolojik ihtiyaçları, beyne baskı yapan uyarıcılar olarak ele almıştır.

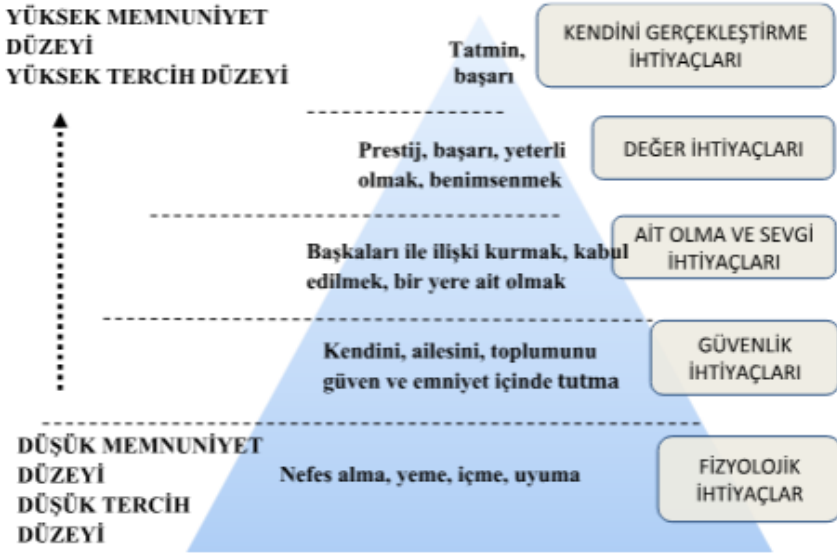
İhtiyaçlar konusu ile ilgilenen bir başka kuramcı olarak Glasser, tüm insanlarda var olduğunu ileri sürdüğü beş temel ihtiyaı sıralamıştır. Bunlar, hayatta kalma, ait olma/sevgi, g, özgürlük ve eğlenme ihtiyaçlarıdır (Rapport, 2007). Glasser'a göre bu temel ihtiyaçlar evrenseldir ve insanlar bu ihtiyaçları belirli yollarla

karşılamayı öğrenebilirler. Belirli bir ihtiyaç karşılanmaz ya da ihtiyaçlar arasında bir çatışma oluşur ise, bireyin davranışını karşılanmayan ihtiyaçlar yönlendirmektedir (Harvey ve Retter, 2002).

Psikologların çoğu insan ihtiyaçları araştırmalarından kaçınmaktadır, bunun pek çok sebebi vardır. Bunların bir kısmı Kurt Lewin (1951) tarafından ortaya konmuştur. Lewin (1951)'e göre pek çok ihtiyaç, özel ve farklılaşan istekler doğrultusunda ortaya çıktığından araştırılmaları oldukça zordur. Ancak tasarımların fonksiyonel ve tanımlanabilir olabilmesi için bu ihtiyaçları grupta ya da kategorileme yapılabilir (Lang, 1994; Düzenli, 2010).

Tasarımcılar (Alexander, 1969; Peterson, 1969; Mikellides, 1980) tarafından pek çok model ortaya konmuştur (Lang, 1994). Bu modeller birbirleriyle örtüşür ancak hepsi insan yaşamının farklı bir yönünü vurgular. Abraham Maslow'un 'insan ihtiyaçları hiyerarşisi' (Maslow, 1987) modeller içinde en baskın olanıdır.

Maslow'un ihtiyaç hiyerarşisine bakıldığında fiziksel ihtiyaçların birincil ihtiyaçlar olduğu görülmektedir. Bunlar; beslenme, giyinme, barınma, dinlenme, hareket etme, üreme... vb dir. İkincil ihtiyaçlar emniyet ve güvenlik ihtiyaçları; korku, baskı, tehlikeden uzak olma ve güven duyma gibi gereksinimlerdir. Üçüncü olarak ait olma ve bağlanma ihtiyacı; bir gruba katılma, sevilme ihtiyacı. Dördüncü, saygınlık ve prestij ihtiyaçlarıdır. Bunlar; bir birey ve diğerleri tarafından değer verilmesini isteme, farkına varılma, onaylanma arzusu. Beşinci, kendini gerçekleştirme ihtiyacı; önemli bir işi başarmanın sonucunda gelen kişisel doygunluk ve tatmin gibi gereksinimler (Maslow, 1987) (Şekil 6).

Şekil 6. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi

Yukarıda belirtilen ihtiyaçlar huzurevlerindeki yaşlılar açısından değerlendirildiğinde; en üst düzeyde karşılanan ihtiyaçların fiziksel ihtiyaçlar olduğu söylenebilir. Çünkü günümüzde huzurevleri ve diğer kurumların barınma, beslenme gibi hizmetleri oldukça iyi koşullarda gerçekleştirilmektedir. Koşullar eskiye oranla büyük ölçüde iyileştirilmiştir. Ancak güven duygusu, ait olma ve sevgi gibi ihtiyaçları, yani psikolojik ve sosyal ihtiyaçları kişinin zihinsel süreçleriyle ilgili olduğundan bunların karşılanması ve giderilmesi daha güçtür. Zaten ihtiyaç kuramcılarının görüşlerine genel olarak bakıldığında da, temel fizyolojik ihtiyaçlar karşılandığında insanlar ikincil, üçüncül yada diğer ihtiyaçlarının eksikliğini hisseder.

Prohansky (1974)'te ise ihtiyaçları ikiye ayırmıştır, birincil ihtiyaçlar insanın fizyolojik ve biyolojik ihtiyaçlarıdır. İkincil ihtiyaçlar ise insan psikolojisini ve psikolojik ihtiyaçlarını içerir.

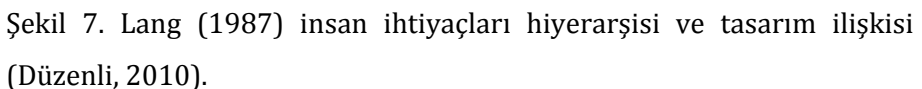
Kaplan ve Kaplan (1989)'a göre ise insanların iki önemli bilişsel ihtiyaı olduğunu ileri sürmüştür. Bunlar katılım ve anlaşılabilirliktir. Kaplanlara göre katılım ve anlaşılabilirlik eř zamanlı ihtiyaçlardır, insanlar çevreleriyle meşgul olmak istedikleri gibi etraflarında neler olup bittiğini de anlamak isterler (Campell, 1994).

Genel olarak insan ihtiyaçlarından sonra yaşlıların ihtiyaçları konusunda özele inilirse; yaşlılar insanlar arasında özel gruplardır. Diğer zel gruplar ise engellilerdir. Bu bireylerin duysal, fiziksel ve bilişsel bir takım engelleri vardır. Bu sebeple yaşlılar ve engellilerin, günlük yaşamları ciddi derecede kısıtlanır ve diğer bireylerden ayrılırlar. Bu sebeptendir ki yaşlıların fizyolojik, güvenlik emniyet, ait olma, bağlanma, vb ihtiyaçları diğer bireylerden daha farklıdır.

İnsan olarak zaten birçok gereksinimlerle doğarız. Bu gereksinimlerden biri bağımlı olmak, diğeri bağımsız olmaktır. Bu iki gereksinim birbirine iki zıt kutup oluşturur (Cüceloğlu, 2002). İnsanların yetmiş yaşını aştıktan sonra karşılanmasını istedikleri ihtiyaçlarının, önem sırası değişebilir.

Bu ihtiyaçları şu başlıklar altında ele alabiliriz. 1. Saygı görme, kendini kontrol edebilme, 2. Hoşlanılan ve memnunluk veren etkinliklerde bulunma, 3. Topluma katkıda bulunan birey olma, 4. Genç insanlarla iletişime devam etme, 5. Fiziksel ve zihinsel açıdan sağlıklı bir hayat sürme (Klavuz, 2002). Bireyler her zaman

Yaşlanma bireyin çevreye uyum yeteneğinin azalmasıdır (Tarcher, 1991). Yaşlanan birey çevreye uyamadığına göre, sağlıklı yaşlanma için, fiziksel, biyolojik ve sosyo-kültürel çevrenin yaşlının özelleşen gereksinimlerine göre düzenlenmesi gerekmektedir (Çamur ve Vaizoglu, 2012) (Şekil 7).

Yaşlılar fizyolojik ve psikolojik yönden pek çok kayba uğradıklarından bağımlı duruma gelmektedirler (Emiroğlu, 1995). Bu tür sorunları fazlasıyla yaşayan yaşlılar için okumak, oyun oynamak, dans etmek, spor yapmak, bahçeyle ilgilenmek, seyretmek, sohbet etmek gibi ihtiyaçlar, olduklarından daha fazla şey ifade eder (Gottlieb, 2003; Selekler, 2007).

‘Kentleşme ve yaşlılara sunulan hizmetler’ (1999) isimli çalışmada, özellikle kurumsal yapılarda yaşayan yaşlıların eksikliğini duyduğu en belirgin ihtiyacın; %95 ile sevgi ilgi, hoşgörü, sosyal ve kültürel faaliyetlerin eksikliği olduğu çıkmıştır. Araştırma, kurumlardaki yaşlıların yalnızlık duygusunu giderecek ev ve aile ortamı hissini verecek düzenlemelerin yapılması gerekliliğini vurgulamıştır (Durgun ve Tümerdem, 1999).

Güler vd.(2009)’da yaşlıların günlük yaşantılarını sürdürmede zorlandıklarını ve bu konuda başkalarının yardımına gereksinim duyduklarını bulmuştur. Subaşı (2008)’de gelişmiş ülkelerde; huzurevlerinde yaşayan 65 yaşın üzerindeki yaşlıların yaklaşık %25,0’nın banyo yapma, giyinme, yemek yeme, hareket etme gibi günlük yaşam aktivitelerini gerçekleştirme sırasında başka kişilere bağımlı oldukları belirtmiştir. Ülkemizde ise, Arslan ve Gökçe-Kutsal (2009)’dahuzurevlerinde yaşayan yaşlıların %31,0’nın günlük yaşam aktivitelerini gerçekleştirmede engele sahip olduklarını ortaya koymuştur. Hastanede farklı kliniklerde yatan 65 yaş ve üzerindeki kronik hastalığı olan yaşlıların günlük yaşam aktivitelerinin etkilene durumunu araştırmaya yönelik yapılan bir çalışmada, yaşlıların %25,0’nın banyo yapma, giyinip soyunma ve tırnaklarını kesme gibi

aktiviteler nedeni ile başkasına bağımlı oldukları ortaya çıkmıştır (Biçer ve Atalay, 2008). Kerem vd. (2001)'de ev ortamında yaşayan yaşlılar arasında yaptıkları çalışmada ise yaşlıların %6,0'ının beslenmede, %6,0'ının hijyen sağlamada, %24,0'ının yürümede, %22,0'ının merdiven inip çıkma gibi günlük yaşam aktivitelerinde kişi yardımına ihtiyaç duyduklarını belirlemişlerdir. Gökdoğan vd. (2008)'de kronik hastalığı olan yaşlıların evde bakım gereksinimlerini belirlemeye yönelik yaptıkları çalışmada yaşlıların %30'unun öz bakım, hareket etme ve günlük işlerinde yardıma gereksinimlerinin olduğunu saptamışlardır.

Yaşlı insanların herkes gibi temiz hava ve güneş ışığına ihtiyacı vardır (Lovering 1984). Yaşlanmayla birlikte fiziksel yeteneğin azalması sonucu çevre ve doğaya temas zorlaşmaktadır. Bu nedenle yaşlı kullanıcıların kolayca ulaşabilecekleri doğal alanlar oluşturularak yaşlıları toplumla bütünleştirmek gerekir. Yaşlı bireylerin gereksinimlerinin saptanması ve bu gereksinimler ışığında sorunların iyi tanımlanması, tasarlama sürecinde ilk adım olmalıdır.

Bahçeleri doğanın bir parçası haline getirmek yaşlılara yardım etmek ihtiyaçlarını karşılamak için bir yoldur. Kuş seslerini dinlemek, gezinti yapmak için bahçeler düzenlenmelidir. Bahçeler hoş ve tanıdık duygular oluşturacak şekilde tasarlanırsa huzurevi sakinlerinin aidiyet duygularını geliştirmek için yardımcı olabilir. İyi yaşlanma bilinci geliştirme ve sağlıklı yaşlanma için; fiziksel aktiviteler; yürüme, bisiklete binme, bahçe işleri, dans, balık tutma, hafif ev işleri, su içi hafif aktiviteler, yürüme, koşma, tenis, eğimli zeminlerde yürüme,

voleybol, yoga duyu algı motor gelişimini arttıran, sosyal yaşamı destekleyen programlardır (Kayıhan ve Düger 2001). Güneşlenme; yeterli güneş görme. Yaşlı nüfusta yeterli yararlanma oranı genç nüfusa göre düşük olup, vitamin d eksikliği yaygındır (Aydın, 2006).

Güvenli ortam oluşturma; güvenlik, ait olma ve kendini gerçekleştirme gibi psikolojik ihtiyaçların tatmin edici şekilde karşılandığı mekânlar, duygusal refahın esasını oluşturmaktadır. Kazalara yol açabilecek koşullar dikkate alınarak tasarım yapılmalıdır. Aynı zamanda ergonomik faktörler de göz önünde bulundurulmalıdır. Zeminler, aydınlatmalar, donatılar yaşlı kullanıcılara uygun olmalıdır. Bireysel hareketlilikleri için engelsiz bir çevre olumsuzlukları ortadan kaldırılabılır (Kalınkara vd, 2005).

İnsan ve mekân ilişkisinin temelinde de mekânı kendine mesken edinme yani sahiplenme duygusu belirir. Kendini birine ya da bir yere ait hissetmeyen, o yere yabancılaşan insanın temel güdüsü orayı terketmektir. Bu anlamda aidiyet ya da ait olma ihtiyacı insanları mekâna ve sosyal ilişkilere bağlama potansiyelinin yanında, belli bir yerde olma fikrini ve/veya özlemini duygusal olarak yaratır. Mekânın bu duygusal çekimi köken veya kökensizliği vurgulayarak varolur (Lovell vd, 1998). Huzurevi sakinlerinin birçoğunun sorunu kurumda kendilerini evinde gibi hissetmemeleri yani kuruma ait hissetmemeleridir. Bu yüzden ortaya çıkan karşılanamayan psikolojik ve sosyal ihtiyaçları vardır. Sonuç olarak ihtiyaçları karşılanamayan yaşlılar çevrelerinden memnuniyet duymazlar ve mutsuz olurlar (Şekil 8). Yani huzurevi sakinlerinin çevrelerinde duydukları memnuniyet düzeyleri ile aidiyet duyguları arasında doğru orantı vardır.

Çevrelerinden ne kadar memnun ise o kadar huzurevine ait hisseder. Bahçeyi kullanır. Diğer yaşlılarla bir araya gelir.

Şekil 8. Yaşlılık dönemi ihtiyaçları

Yaşlılar fizyolojik ve psikolojik yönden pek çok kayba uğradıklarından bağımlı duruma geldiklerinden (Emiroğlu, 1995) bu bağımlılık, yaşlıların yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir (www.sm.gov.tr). Sonuç olarak mekân tercihleri ve mekândan duydukları memnuniyet düzeyleri de etkilenmektedir.

Tablo 8. Kullanıcı gereksinimleri ve bu gereksinimlere karşılık gelen sıfatlar

Psiko-sosyal ihtiyaçlar	
	SIFATLAR
Sosyallik	Sosyal anlamda sıcak Sosyal iletişim
Güvenlik	Güvenli Güçlü
Etkinlik	Aktif Pasif Hobi Sosyalleşme
Huzur	Huzur Samimi sıcak Çevresiyle uyumlu Mutlu olunan
Güzellik	Güzel Çirkin Özgün Doğal Yapay Bakımlı Temiz Estetik İtici
Ait olma	Aidiyet Mekâna bağlılık Yabancılaşma Sahiplenme
Prestij	Gösterişli Etkileyici İlgi çekici Görkemli
Rahatlık	Konforlu Ferah Aydınlık İşlevsel kullanışlı Geniş büyük rahat Düzenli

Lewin, 1951; Alexander 1969; Peterson 1969; Mikellides 1980; Lang 1994; Maslow 1987; Prohansky 1974; Campell 1994; Lang 1987; Emiroğlu 1995; Cüceloğlu 2002; Klavuz 2002; Özkan 1997; Sungur ve Çağdaş, 2003.

YAŞLILIK DÖNEMİNDE ÇEVRESEL MEMNUNİYET VE TERCİH

Bir peyzaj ile ilgili memnuniyet, tercih ve değerlendirme, çevrenin fiziksel özellikleri ile bireysel tepkileri içeren nesne-özne etkileşiminde gerçekleşen bir olgudur (Pikora vd., 2003; Tekel ve Özalp, 2016). Diğer bir tanıma göre, peyzajın içinde bulunan tasarım elemanlarının, değişkenlerinin ve bunların yan yana geliş biçimlerinin de gözlemci üzerindeki etkisidir (Kalın, 2004). Bir başka deyişle bir takım ölçütlerin ne oranda karşıladığının sorgulanmasıdır. Bu ölçütler ise birey ve çevreye ait olmak üzere ikiye ayrılır. Bireye ait olanlar sosyo-demografik ve öznel özellikler ile zihinsel (algısal ve bilişsel süreçleri) süreçleridir. Çevreye ait olanlar ise fiziksel, biçimsel/estetik ve işlevsel/fonksiyonel ölçütlerdir. Çevresel memnuniyet, bireyin öznel ve zihinsel özellikleri ile çevrenin ölçülebilir fiziksel özelliklerini değerlendirmesidir. Bireyin çevresini öznel olarak değerlendirmesiyle çevresinden duyduğu memnuniyeti ölçmek mümkün olmaktadır (Bonnes ve Bonaiuto, 1995; Ibem vd., 2013). Memnuniyet düzeyi, mevcut fiziksel ve sosyal koşullardan bireyin öznel ve zihinsel süreçleri arasındaki uyumdan etkilenmektedir (Elder vd., 2003; Canter, 1999; Preiser, 2005; Humphreys, 2005; Amerigo ve Aragonés, 1997; Manzo ve Perkins, 2006; Evans vd., 2002; Schaefer-McDaniel vd., 2010; Schootman vd., 2007; Spokane vd., 2007; Wells ve Harris, 2007; Adriaanse, 2007; Bonaiuto vd., 1999; Hesser, 1981; Handal vd., 1981; Austin vd., 2002; Coley vd., 1997; Schaefer-McDaniel vd., 2010; Schootman vd., 2007). Bu bağlamda huzurevi

bahçelerinden duyulan memnuniyet düzeylerinin etkileyen faktörler şunlardır;

- Bireyin öznel ve zihinsel özellikleri; yaşlıların sosyo-demografik özellikleri ve psiko-sosyal ihtiyaçları ve beklentileridir.
- Çevrenin fiziksel özellikleri; huzurevi bahçelerinin mevcut fiziksel özellikleri ve işlevleridir (Christensen vd., 1992; Evans vd., 2002; Spokane vd., 2007; Wells ve Harris, 2007; Handal vd., 1981; Wright ve Kloos, 2007).

Çevresel memnuniyeti ve tercihi etkileyen iki önemli faktör olarak belirlenen çevre ve birey; birbirinden soyutlanamamıştır. Bunun nedeni, bireyin fiziksel çevresiyle karşılıklı olarak sürekli ilişki içinde olmasıdır. Bireyin özellikleri, etkinlikleri, ihtiyaçları, beklentileri, davranışları ve (algılama+biliş) zihinsel süreçleriyle çevreyle yüz yüze gelmektedir. Sonuç olarak ihtiyaç dürtüleriyle algısı etkilenmekte, biliş oluşmakta ve çevreye davranışlarıyla tepki (tercih etme, tercih etmeme) göstermektedir (Özbilen, 1983).

Birey ve çevre ilişkisinde bireyin çevresel memnuniyet ve tercihini etkileyen faktörlerden; bireye ait olanlar zihinsel süreçleri ve öznel özellikleridir (Tablo 2). Ancak çevreye ait olan özelliklerden, bireyin çevresel memnuniyet ve tercihinde etkili olanlar ise genellikle mevcut fiziksel özelliklerin yanında işlevleridir. Aslında çevre kavramı da farklı meslek disiplinlerine göre farklı şekillerde açıklanmaktadır. Coğrafyacılar için toprak yüzey biçimleri, mimarlar için yapıların tümü, toplumbilimciler için bireyin etrafını saran her

şey, psikologlar için bireyin iç dünyası, geçmişi (Gür, 1996), peyzaj mimarları için yapılar dışındaki herşey, bitki örtüsü, fauna, topoğrafya, iklim, bireyin oluşturduğu her şeyi ifade eder.

Tablo 9.Çevresel Memnuniyet Düzeyinin Belirleyen özellikler

Bireyin (Özneye Ait) Özellikleri	Çevrenin (Nesneye Ait) özellikleri
Yaşlı sosyo-demografik özellikleri	Huzurevi bahçelerin fiziksel özellikler
Yaşlıların psiko-sosyal ihtiyaçları	Huzurevi bahçelerinin işlevleri
Çevresel Memnuniyet Düzeyi	

Keul (1989), çevresel memnuniyet kavramını, gerçekte yaşanan yere ait olmayan, çevreye yönelik değişkenlerin karmaşık bütünü olarak nitelemekte ve memnuniyet düzeyini beklentiler ve çevrenin algılanış şekli ile belirlendiğini belirtmektedir. Ayrıca, memnuniyetin iç mekânla sınırlı kalmayıp, yaşanan yerin dışı, bölge, semt ve komşuluk gibi öğeler ile birlikte ele alınması gerektiğini ifade etmektedir (Çerçi, 1997).

Kullanıcı memnuniyeti, yaşanan yer ve çevrenin pek çok özelliğini kapsayan önemli bir kavramdır. Çevresel konfor, iklimatik özellikler, aydınlanma ve gün ışığından yararlanma gibi özellikler kullanıcı memnuniyetini etkileyen faktörlerdir. Yaşanan yerin sokak ile ilişkisi, otopark alanının yeterliliği, taşıt-yaya ilişkileri, yapının

konumu ve doğal çevre elemanlarına ulaşım kolaylığı gibi dış faktörlerde yaşanan yerden memnuniyetini etkilemektedir (Perez vd., 2001; Philips vd., 2005).

Her çevrenin onu tanımlayan bileşenleri (canlı ve cansız elemanlar) vardır. Çevre, bu bileşenlerin; biçim doku ve renk özelliklerinin bir araya geliş ürünüdür. Bu bağlamda çevre bileşenlerinin (bitkiler, oturma birimleri, örtüler, teraslar, verandalar, yollar, patikalar, rampalar, merdivenler vb.) bir araya geliş kalıplarının tanımlanması, çevrenin algılanmasında ve değerlendirilmesinde sonuç olarak bu alanlardan memnuniyet duyulup, tercih edilip edilmemesinde son derece önemlidir (Dede, 1997; Şentürer, 1997; Kalın, 2004).

Bireyin bir çevre için yaptığı değerlendirme bireyin çevreden aldığı fiziksel özelliklere dayalı olduğu kadar aynı zamanda bireyin öznel ve zihinsel özelliklerine (yaş, cinsiyet, ihtiyaç ve zihinsel vb.) de bağlı olduğu vurgulanmıştır. Değerlendirme sürecinde bu bakımdan, birden çok değişkenin eşzamanlı girdi olarak kullanılması söz konusudur. Tablo 3’ te çevre ve bireye ait bu özellikler ve bunların birbirleriyle olan ilişkileri özetlenmiş ve şemalaştırılmıştır.

Tablo 3. Bireye ve çevreye özgü özellikler

Bireye (Özne) Özgü Özellikler ve ihtiyaçlar		Çevreye (Nesne) Özgü Nitelikler	
Fizyolojik	Barınma	Yağış	İklimsel özellikler
	Konfor	Sıcaklık	
	Süreklilik	Nem	
	Kalıcılık	Rüzgâr	
Güvenlik	Can ve mal güvenliği	Işık	

	Mahremiyet	Topoğrafya	Fizyografik özellikler
	Kalabalık duygunun önlenmesi	Bakı	
	Yalnızlık duygunun önlenmesi	Yükselti	
	Egemenlik alanının berlenmesi	Ana ulaşım akslarına uzaklık	Sirkülasyon elemanları
	Yol bulma	Alana ulaşan taşıt yolu	
	Kolay yönlenme	Mekân içi yollar	
Ait olma	Sosyalleşme	Giriş	
	Ortak mekânları kullanma	Otopark	
	Toplumsal etkileşim kurma	Mekân içi etkinlik alanları	
	Yer ile özdeşleşme	Kentsel	Konumsal özellikler
	Aidiyet	Kırsal	
	Kendileme	Kent merkezine yakınlık	
	Yabancılaşma	İlçe merkezine yakınlık	
Saygınlık	Kimlik-benlik-ayrıcalık	Doğal	Bitki örtüsü/fauna
	Bir sınıfa yada gruba ait olma	Kültürel	
	İmgelenebilirlik	Ağaç, çalı, yerörtücü	
	Algılanabilirlik	Meydan	Yakınkomşuluk ilişkileri
Özgerçekleştirim	Toplumsal örgütlerde yer alma	Cami	
	Katılımcı olmak	Hastane	
	Üretken olmak	Okul	
	Dinamiklik	Konut	
Estetik durum	Biçimsel estetik	Fiziksel işlev	İşlevler
	Nesnenin ölçüsü	Ekolojik işlev	
	Dokusal özellikler	Rekreasyonel işlev	
Yaş	Çocuk	Estetik işlev	
	Genç	Terapi işlevi	
	Yetişkin	Sosyolojik işlev	
	Yaşlı	İdari bina	Mevcut yapılar
Cinsiyet	Kadın	Huzurevi	
	Erkek	Güvenlik	
Eğitim durumu	Hiç okula gitmemiş	Spor alanı	
	Okur-yazar değil	Çocuk oyun alanı	

	Okuryazar	Oturma grubu	Donatı
	İlkokul	Oturma birimi	
	Ortaokul	Örtü elemanı	
	Lise	Çöp kovası	
	Üniversite	Aydınlatma	
	Lisanüstü	Yön levhası	
Medeni durum	Evli	Kaygan	Zemin özellikleri
	Bekâr	Eğimli	

Bir çevrenin değerlendirilmesi ve ondan memnuniyet duyulması kurulan bu duyumsal, duygusal süreçleriyle başarılıdır. Çevrenin görülebilir yüzeyleri, görsel algılama ve insan duygu ve düşüncesinde ‘biçim/estetik’ olarak tanımlanır. İnsan ‘biçim/estetik’ yoluyla algılandığı, kavradığı ve yorumladığı çevre ile iletişim kurarken onun taşıdığı ifade, görsel nitelik yolu ile beğeni duyumuna ya ulaşır ya da ulaşmaz (Şentürer, 1997). Ya da çevrenin mevcut fiziksel ve işlevleri kişiye ait beklenti ve ihtiyaçlar doğrultusunda yorumlanır, değerlendirilir ve memnuniyet duyar ya da duymaz.

Çevre niteliklerinin algılanması sonucunda belirli seçimler yaparak davranışlarda bulunma ve belirli kararlar verme süreci olarak tanımlayabileceğimiz çevresel değerlendirme sürecinde, birey estetik tavır takınarak çevresinden haz alır. Algılanan çevrenin, normlar, fikirler, standartlarla değerlendirildiğini belirten Rapoport, bunların değişebildiğini de savunmaktadır.

Simon Bell (1996)' da, insanların tercihinde etkili olan çevresel değişkenleri sayı, pozisyon, yön, oryantasyon, ölçü, form, aralık, tekstür, yoğunluk, renk, zaman, ışık, görsel kuvvet ve dinginlik olduğunu belirtmiştir. Görsel tasarım için elemanlar ise nokta, çizgi, düzlem, kitle, yoğunluk ve açıklık olduğunu belirtmiştir. Bu

elemanların organizasyonunda amaç çeşitlilik, birlik sağlamak olduğunu ve bunu yakınlık, kapalılık, süreklilik, benzerlik ve şekil-zeminle sağlanabildiğini vurgulamıştır. Böylece mekânsal yapı da denge, heyecan, ritim, proporsiyon ve ölçeğin sağlanabileceğini belirtmiştir.

Doğal çevrelerin tercihi ile ilgili yapılan çalışmaların birçoğunda estetiğin tercihi etkilediği bulunmuştur. Roger Ulrich (1983)'de insan ihtiyaç, beklenti ve tercihlerinin tümünü birden etkileyen sekiz görsel özellik olduğunu belirtmiştir. Bunlar;

1. Karmaşıklık; birbirine benzemeyen ve büyük ölçüde birbirinden bağımsız olan elemanların fazla olması
2. Gruplandırılmış yada organize edilmiş elemanlar ile model oluşturma
3. Yapısal özellikler ile odak oluşturma
4. İyi tanımlanmış derinlik yada ferahlık seviyesinin orta yada yüksek düzeyde olması
5. Zemin yüzey dokusunun hareket için elverişli ve homojen olması
6. Gizli tehlike yada tehdit içermesi
7. Peyzajın bir bilgi içermesi, vista olması
8. Suyun varlığı, estetik hoşluk ve huzur çağırıştırır.

Yaşam için önemli olan amaçları Jacobs ve Appleyard (1996); yaşayabilirlik, kimlik ve kontrol, fırsatlara erişim, hayal gücü ve sevinç, gerçeklik ve anlamlılık, kamusal yaşam ve açık toplum, kendine güven ve adalet kavramları olarak varsaymaktadır.

Dolayısıyla, değişen mekânlarda kullanıcı istekleri ve memnuniyeti doğrultusunda, kentsel yaşamın birincil amacı olan yaşayabilirlik kavramının geliştirilmesi gerekmektedir. Tercih, kişinin “beğenme” temelli deneyimi ile ilişkili bir düşüncedir. Tercihlere ilişkin çalışmaların ortak amacı belirli bir çevrenin estetik değerinin ya da kalitesinin belirlenmesidir (Galindo ve Rodriguez 2000).

İnsanın evrimsel süreci göz önüne alındığında, tercihler ve memnuniyet düzeyleri temel gereksinimlerle yakından ilişkilidir. Bir başka deyişle tercih edilen veya memnuniyet duyulan çevreler insanın daha etkin olduğu ve gereksinimlerinin en fazla karşılandığı mekânlar olacaktır (Kaplan ve Kaplan 1978).

Bilişsel psikologlar Kaplan ve Kaplan'a göre, insanların mekândan duydukları memnuniyetleri ve tercihlerini öngören bir model ortaya koymuştur. Teorinin temeli insanın mekândan duydukları memnuniyetin ve tercihlerinin evrimsel süreci ile ilişkili olduğu görüşüne dayanır. Bu görüşe göre, insanlar kolay anlaşılabilir, kendileri ile ilişkili bilgi sağlayan (yön bilgisi, yiyecek bilgisi gibi) mekânlar ararlar (Ungar 1999; Kaplan ve Kaplan, 1998). Farklı araştırmacılara göre çevresel memnuniyet ve tercihi belirleyen mekânsal kavramlar/değişkenler şu şekildedir; tutarlılık/uygunluk(coherence), okunaklılık(legibility), karmaşıklık(complexity), gizemlilik(mystery) tir.

Çevre, değişik peyzaj alanlarından oluşur. Topografik koşullar, farklı fonksiyonlar, kullanım desenleri, bitki örtüsü vb. gibi karakterleri olan alanlardır (Hornbeck 1973; Jones ve Jones 1977). İnsanların içinde yaşadığı yapay fiziksel çevrenin biçimsel ya da

işlevsel amaçlarla düzenlenmesi ve bu amaç doğrultusunda yapılan tasarım yaşam alanlarının belirli amaçlarla düzenlenmesinde yaşayanların memnuniyeti ve isteklerine uygunluğun sağlanmasın da ve tercihlerinde etkili olmaktadır.

Bireylerin öznel kişisel özellikleri ve zihinsel süreçleri çevresel tercihlerini ve çevreden beklentilerini belirlemektedir. Bireylerin beklentilerine ve ihtiyaçlarına göre değişim gösteren çevresel özellikler, bireylerin öznel kişisel özellikleriyle olan etkileşimi sonucunda çevresel memnuniyet kavramı ortaya çıkmaktadır. Çevresel memnuniyet genel olarak yaşamdan memnuniyet ve kişilerin zihinsel özelliklerine göre de değişebilmektedir. Kısaca, çevresel memnuniyeti; bireylerin öznel ve zihinsel özellikleri, çevresel tercihleri ise çevreninfiziksel özellikleribelirlemektedir.

Çevresel tercihte, bireyin tercihlerini çevrenin özellikleri tayin etmektedir. Çevrenin yapısal ve görsel özellikleridir (Tablo 4).

Tablo 10. Çevresel tercihin belirlenmesi

Bireye (Özneye) Ait Özellikler Çevreye (Nesneye) Ait Özellikler	
Demografik özellikleri	Yapısal özellikler
Zihinsel özellikleri	Görsel özellikler
 Çevresel tercih	

Farklı araştırmacılara göre çevre tercih ve değerlendirilmesinde mekâna, çevreye ya da çevresel bir bileşene ait özellikler Tablo 5' de özetlenmiştir.

Tablo 11. Farklı araştırmacılara göre çevre tercih ve değerlendirilmesinde mekâna ait özellikler

Kaplan, 1979	Tutarlılık (Coherence), Karmaşıklık (Complexity), Okunaklılık (Legibility), Gizem (Mystery)
Lang, 1988	Duyusal Estetik (Sensory Aesthetic), Memnuniyet (Pleasurableness), Renk (Color), Koku (Odors), Ses (Sounds), Doku (Texture)
	Biçimsel Estetik (Formal Aesthetic)
	Biçim (Shape), Ritim (Rhythms), Karmaşıklık (Complexity), Dizi (Sequences)
Gibson, 1977	Olanaklılık (Affordances)
Appleton, 1975	Okunaklılık (Legibility), Güvenlik (Safety), Yenilik (Novelty), Belirsizlik (Ambiguity)
Hubbard ve Kimball, 1917	Mystry /Gizem
Kaplan ve Kaplan, 1982	Gizem (Mystry), İlgi/İlişki (Involvement)
Greenbie, 1981	Tarafsızlık (Neutrality), Huzur (Serenity)
Berleant, 1988	Simetri (Symmetry), Geometrik Denge (Geometric Balance), Armoni (Harmony), Anıtsallık (Monumentality)
Oostendop ve Berlyne 1978; Groat 1995; Nasar 1989	Doğallık (Naturalness), Tutarlılık (Coherence), Düzen (Order), Uyumluluk (Compatibility), Karmaşıklık (Complexity)
Appleton 1975	Görsel hâkimiyet, korunma
Kaplan ve Herbert 1988	Aşinalık (Familiarity)
Wohlwill 1968	Karmaşıklık (Complexity)
Ulrich 1977, Kaplan ve Kaplan 1975, Wendt 1972	Karmaşıklık (Complexity), Tutarlılık (Coherence), Gizem (Mystry)
Collins 1971, Hershberger 1969, Kasmar	Güzel-Çirkin (Beatiful –Ugly), Çekici-İtici (Attractive-Unuttractive), Güzel Renkli-Çirkin Renkli (Good Colors-Bad Colors), Güzel Stil-Çirkin Stil (Good Style-Bad Style), Temiz-

1970	Pis (Neat-Messy)
Ward ve Russell 1981	Doğallık (Naturalness), Ölçek (Scale), Açıklık (Open), Kapalılık (Enclosed), Kara (Land), Su (Water)
Herzog vd, 2003	Tutarlılık (Coherence), Ferahlık (Spaciousness), Karmaşıklık (Complexity), Gizem (Mystery), Doku (Texture), Aşinalık (Identifiability/Familiarity)
Nasar vd., 1983	Açıklık (Openness), Kapalılık (Enclosure)
Lozano, 1974	Monoton (Monotonous), Gruplaşmak (Regimented), Kaotik (Chaotic), Karışık (Confused), Dengeli (Balanced), Temiz (Clear), İlginç (Interesting), Dramatik (Dramatic),
Ittelson, 1973	Gizem (Privacy), Bölgesellik (Territoriality), Estetik (Aesthetic), Tercih (Preference)
Kasmar, 1970	Organizasyon (Organization), Aydınlatma (Lighting), Sıcaklık (Temperature), Havalandırma (Ventilation) , Ölçü (Size)
Zehner, 1970	Yoğunluk (Density), Ulaşılabilirlik (Accessibility)
Altman, 1976	Gizem (Privacy), Bölgesellik (Territoriality)
Prohansky , 1974	Bağlantı Kolaylığı (Ease), Rahat (Comfortable), Güvenli (Secure), Aydınlık (Light), Havadar (Airy), Renkli (Colorful), Geniş (Roomy), Tenha (Solitude), Samimi (Intimacy), Anonimlik (Anonymity), Korunmuş (Reserve)
Flawell, 1963; Laurendeau ve Pinard, 1970	Hiyerarşi (Hierarchization), Dengeleme (Equilibration), Entegrasyon (Integration), Konsolidasyon (Consolidation), Koordinasyon (Coordination)
Piaget ve Inhelder, 1969	Kombinasyon (Combination), Geri Dönüşlülük (Reversibility), Birleşebilirlik (Associativity)
Inhelder, 1965	Hareketli (Mobile), Esnek (Flexible), Dönüşebilir (Reversible)
Piaget ve Inhelder, 1967	Yakınlık (Proximity), Ayırma (Separation), Açık (Open), Kapalı (Closed)
Lowenthal, 1976	Genişlik (Vastness), Şaşkınlık (Astonishment), Uyumsuzluk (Incongruity), Melankoli (Melancholy)
Lowenthal, 1976	Ölçü (Size), Yabancılık (Wildness), Şekilsizlik (Formlessness), Aşırılık (Extremes)

İKİNCİ BÖLÜM

HUZUREVLERİ

60 yaş ve üzeri yaştaki kişileri huzurlu bir ortamda korumak, bakmak ve bu kişilerin sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı olarak faaliyet yürüten sosyal hizmet kuruluşlarıdır. Bunlar huzurevleri, yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezleri, yaşlı hizmet merkezleridir. Tanımları ise şu şekildedir.

Yaşlı; 60 yaş ve üzerindeki sosyal ve/veya ekonomik yönden yoksunluk içinde olup, korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç olan kişidir (URL-1,2018).

Huzurevi;60 yaş ve üzerindeki yaşlı kişileri huzurlu bir ortamda korumak, bakmak ve bu kişilerin sosyal ve psikolojik gereksinimlerini karşılamak amacıyla kurulan yatılı sosyal hizmet kuruluşudur (URL-1,2018).

Yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezleri;Yaşlı kişilerin yaşamlarını sağlık, huzur ve güven içinde sürdürmeleri amacıyla, kendi kendilerini idare edebilecek şekilde rehabilitasyonlarının sağlandığı, tedavisi mümkün olmayanların isesürekli olarak özel bakım altına alındığı yatılı sosyal hizmet kuruluşudur (URL-1,2018).

Yaşlı hizmet merkezi;Yaşamını evde ailesi, akrabalarıyla veya yalnız sürdüren sağlıklı yaşlılar ile demans, Alzheimer vb hastalığa

olan yaşlıların yaşam ortamlarını iyileştirmek, boş zamanlarını değerlendirmek, sosyal, psikolojik ve sağlık ihtiyaçlarının karşılanmasında yardımcı olmak, rehberlik ve mesleki danışmanlık yapmak, kendi imkânlarıyla karşılamakta güçlük çektikleri konular ile günlük yaşam faaliyetlerinde destek hizmetleri vermek, ilgilerine göre faaliyet grupları kurarak sosyal faaliyetler düzenlemek suretiyle sosyal ilişkilerini zenginleştirmek, aktivitelerini artırmak ve gerekli olduğu zamanlarda aileleri ile dayanışma ve paylaşma sağlanarak yaşlının yaşam kalitesini arttırmak amacıyla gündüzlü bakım hizmeti sunan kurumlardır(URL-1, 2018).

Yaşlıların bakımlarını gerçekleştirebilecek, onları rahat ettirebilecek, fiziki ve ruhi sağlıklarının korumak ve devam ettirmek, sosyal ilişkilerini geliştirmek, sağlık, huzur ve güven içerisinde bir hayat sürdürmelerini sağlamak amacıyla, yaşlılara kurum hizmeti verilmektedir. Yönetmelik hükümleri gereğince kurum bakımı yatalak olmayan, sürekli tıbbi tedavi gerektirmeyen, günlük ihtiyaçlarını kendi kendine karşılayabilen, akli dengesi yerinde 60 ve daha yukarı yaşlıların bakımını sağlamayı amaç edinmektedir (URL-2, 2018).

Kurum birçok yönden evden daha konforlu olmasına karşılık, kurumda kalan yaşlıların problemlerinin arttığı görüşü yaygınlık kazanmaktadır. Buna karşılık günümüzde kurumlara olan ihtiyaç da ortadadır. Yaşlının kurumda kendini itilmiş ve terkedilmiş görmesi kendisini olumsuz yönde etkilemektedir. Birçok fiziki ve ruhi özelliklerini kaybeden yaşlı, daha çok çevreye uyum bakımından zorluklar çekmektedir. Böyle olunca bireysel değişim, çevre değişmiş

ve kişinin fiziki olarak değişmiş en çok yaşlıları etkilemektedir. Dięer taraftan insan biyolojik, fiziki ve dūřünce açısından önemli değişikliklere uğrarken, bu faktörlerin değişiminde çevrenin önemli rol oynadığı kabul edilmektedir (Lawton, 1983).İnsanın hayatı boyunca psikolojik iç çevre ve somut gözükeabilen dış çevreyle karşı karşıya olduğu bilinmektedir. İnsanlar yaşayabileceği çevreyi kendisi seçme ve değiştirme yeteneğine sahiptir (Lawton, 1983). Buna karşılık insanın değiştirdiği çevrelerde mutlu ya da gerilimli hayat sürdürme imkânı kendi elinde olmayabilir. Yaşlı insan, hayatını başlamış olduğu ve halen devam ettirmekte olduğu çevrede geçirmeyi tercih etmektedir. Yaşlı yaşadığı bölgelerde çeşitli zorluklar içerisinde olmasına rağmen hayatının sonuna kadar alışageldiği yerde kalmak istemektedir (Onur vd., 1970). Bu durumda yaşlıları yeni ortamda hayat şartları ve yaşama standartları daha iyi olmasına karşılık, genellikle eski çevrelerini herhangi bir yeni ortama tercih ettikleri söylenebilir.

Sonuç olarak giderek yaşlının aleyhine oluşan değişimler karşısında, yaşlıya yönelik sosyal hizmetlerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması önem kazanmaktadır. Bütün değişme ve gelişmelerin sonucunda Türk toplumunun alışık olmadığı, ancak büyük kentlerimizde ihtiyaç haline gelen kurum bakımı gündeme gelmiştir. Kurum bakımının aile ortamını sağlaması mümkün olmamakla beraber, yaşlıya beslenme, barınma, koruma, tıbbi destek bakımından standart imkân sağlaması tartışılmaz hale gelmiştir (Doğan, 2008).

Günümüzde huzurevi kuruluşları, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğüne bağlı olarak hizmet vermektedir. Buraya bağlı olmayan özel huzurevleri de bulunmaktadır. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu önemli ölçüde huzurevi hizmeti vermektedir. Bu huzurevlerinin kapasitesi giderek artmaktadır (yaklaşık 4.000 kişiye hizmet etmektedir). SHÇEK'e bağlı huzurevlerinin bazıları ücretli, bazıları ücretsizdir. SHÇEK' in dışında diğer bakanlıklara bağlı huzurevi, belediyelere ait huzurevi, dernek ve vakıflara ait huzurevi, gerçek kişilere ait huzurevi ve 6 adet azınlıklara ait huzurevi bulunmaktadır (Tablo 6).

Tablo 12. Türkiye’de bulunan huzurevlerinin sayıları kapasiteleri ve doluluk durumları

Türü	Sayı	Kapasite	Doluluk
Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğüne Bağlı Huzurevleri	106	11732	10688
Diğer Bakanlıklara Bağlı Huzurevleri	2	566	566
Belediyelere Ait Huzurevleri	20	2 013	1409
Dernek ve Vakıflara Ait Huzurevleri	32	2720	1904
Azınlıklara Ait Huzurevleri	7	961	673
Özel Huzurevleri	128	6304	4413

Huzurevlerinin kuruluş tarihlerine baktığımızda azınlıklara ait olanların beş tanesi 1900lerden önce kurulduğu, bir tanesi 1937’de kurulduğu dikkati çekmektedir. Türk huzurevlerinin ise 1950’lerden sonra kurulmaya başladığı, 1970’lerde çoğaldığı ve 1980’lerden sonra huzurevleri sayısında hızla bir artış gösterdiği dikkati çekmektedir. Netice olarak 21. yy başında ülkemizde nüfus yapısı göz

önüne alındığında kurumsal bakıma muhtaç yaşlılar her geçen gün biraz daha artmaktadır. Kurumda kalan yaşlıların olumsuz etkilenmelerinin önemli bir nedeni de kendi ailesinden ayrı kalmasıdır. Yaşlılar için olumsuz etki yapan faktör, soyutlanmış olmaktır. Ayrıca evde kalan yaşlılar, onu seven anlayan kişilerle kalmanın meydana getirdiği güven duygusunu hisseder, kurumda kalan yaşlılar ise bunun güvensizlik hisseder (Baycın, 1984).

HUZUREVİ BAHÇELERİ

Yaşlıların serbest zamanlarını değerlendirmesinde kurum ve kuruluşlara görevler düşmektedir. Anayasamızın 2. Maddesinde devletin diğer özellikleriyle birlikte ‘bir sosyal hukuk devleti olduğu, 41. Maddesinde ‘ailenin korunması’, 61. Maddesinde ise ‘yaşlıların devletçe korunacağı’ hükümleri yer almaktadır. Yaşlılıkta ortaya çıkan sağlık sorunları ve beş duyunun duyarlılığındaki yaşa bağlı bozulmalar, fiziksel güçsüzlük, geleceğe yönelik beklentilerin azalması, ilgilenilen faaliyetin biçimini ve bağlanma derecesini etkiler. Bunun yanı sıra emeklilikle artan serbest zaman değerlendirmeleri için yeni düzenlemeler yapılmasına ihtiyaç vardır. Yaşlılıkta yan uğraşlar hayatı daha yaşanır ve zevkli hale getirebilir (Tufan, 2007). Bu nedenle çeşitli kurum ve kuruluşların yaşlıların boş zamanlarını en iyi şekilde değerlendirebilecekleri bahçeler, hobi faaliyetlerini geliştirici etkinliklerin gerçekleştirilebileceği, sanatla ilgilenenler için sergialarınayer verilmelidir. Yaşlılara her türlü hizmette yaşlıların heterojen yapısı dikkate alınmalıdır. Bölgelere göre

eğitim ve ekonomik durumları farklılık gösterecektir. Buna bağlı olarak ihtiyaçlara önem verilmelidir(Tufan, 2007).

Huzurevlerindeki yaşlıların serbest zamanlarını etkin bir biçimde değerlendirebilmeleri için huzurevi bahçelerinin çok amaçlı tasarlanması ve açık yeşil alan (yada bahçe) kavramının yaygınlaşması önemlidir. Bu alanlarda yaşlılar diğer yaş gruplarıyla birlikte olması bir şeyler paylaşması da önemlidir. Böylece; ailelerinden uzak olmalarına rağmen toplumdan soyutlanmamış olurlar. Huzurevlerinin dış mekânları tasarlanırken yaşlıların toplumsal yaşama daha fazla katılımını sağlamak ön plana alınmalıdır. Bu amaçla, onların sosyal, sportif, sanatsal ve hobi çalışmalarının yapabileceği bir çevre düzenlenmesi yapılmalıdır (İlgar, 2008).

Yaşlıların barınma ve bakım ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli rol oynayan bakımevleri, Türkiye’de kültürel farklılıklara bağlı olarak sık tercih edilen bir çözüm değildir. Bununla birlikte günümüz yaşam koşullarının neden olduğu yaşam tarzlarındaki değişim, Türkiye’de de resmi ve özel bakımevlerinin sayısının gün geçtikçe artmasına neden olmuştur. Ancak mekânsal organizasyon açısından irdelendiğinde ülkemizde başarılı örnek sayısı oldukça kısıtlıdır. ‘Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği’ (2001) incelendiğinde iç mekânda ortak kullanım ve özel kullanım alanlarına ilişkin bazı ilkeler yer almakla birlikte, bahçe tasarımı ya da aktivitelerine ilişkin herhangi bir yaklaşım bulunmamaktadır. Oysa kurumda kalan yaşlıları iç mekânda geçirdikleri zaman kadar bahçede de zaman geçirmektedir. Dışmekân

da zaman geçirmenin yaşlılarda yaşam kalitesini ve çevresel memnuniyet düzeyini doğrudan etkilediği konusu yeni olmamakla birlikte, özellikle son zamanlarda sıklıkla gündeme gelmektedir (Rodiek ve Schwarz 2006; Erol vdevans 2014; Oğuzvd 2010; Bulut ve Göktuğ, 2006; Kiyota, 2009; Lee, vd, 2003; Battisto, 2004; Malavası, 2004; Rockaway, 1994; Lyle, 1985; Moore, 1982; Ulrich, 1991; Kaplan, 1992; Kaplan ve Kaplan 1991).

Ulrich (1991)'de, dışmekânlardaki su ve bitki gibi doğayı temsil eden elemanlarla karşılaşmanın stresten kurtulma ve iyi hissetme gibi etkileri olduğunu bulmuştur. Bahçelerde yada açık mekânlardaki su öğelerinin, insanlarda duygusal hisler çağrıştırdığı tespit edilmiştir. Su, insanoğlunun yaradılışından bu yana en değerli, en gerekli ve en önemli kaynaklardan biridir. Bu nedenle suyun tüm yaş grupları ve özellikle yaşlı insanlar için özel bir yeri vardır. Su her renge, her şekle ve her tada bürünebilir. Akış hızı farklı farklıdır. Köpüren, fışkıran, dökülen ya da durağan olarak karşımıza çıkan su elemanları; tüm canlılar için karşı konulamaz bir çekiciliğe sahiptir (Simonds, 1978). Loomis(1987)' de yüksek hızla akan suların insanların memnuniyet düzeyini artırdığı ancak yine demekândaki aktivitelere de bağlı olduğunu belirlemiştir.

Suyun çekici özelliği, mimaride fiziksel görüntüsü, doğal ve sembolik anlamıyla mekâna zenginlik katmaktadır. Hem işlevsel hem de estetik gereksinimlerin sağlanmasında etkili rol oynamaktadır. Akustik, yansıtıcı, serinletici, ferahlatıcı ve rahatlatıcı özellikleri ile mekânda akmakta olan suyun sesi, çekici etkisiyle mekânda özgün bir yapı oluşturmaktadır. Ayrıca geceleri havuz, çeşme gibi çeşitli su ve

aydınlatma elemanları mekâna çekicilik kazandırmaktadır (Rubenstein, 1992). Suyun, tarihi bahçelerin hemen hepsinde değişik ölçeklerde bulunduğu söylenebilmektedir. Çünkü iyi tasarlanmış su, insanın hem gözüne hitap eden hem de kulağına seslenen bir zevk ve dinlence kaynağı olmuştur (Uzun, 1999).

Özetle bahçe yada açık ve yeşil alan kullanımının yada bahçelerde kullanılan su ve bitkisel elemanların yaşlı bireylerde olduğu kadar tüm yaşgruplarından bireylerin sağlığı üzerine etkileri birçok araştırmanın konusu olmuştur. Özellikle doğal peyzaj elemanlarının (su, bitki...vb.) mekânda varlığının insanın fiziksel ruhsal sağlığını iyileştirici ve yenileyici etkileri olduğu ileri sürülmektedir (Ulrich 1983, Kaplan vd., 1998, Herzog vd., 2003, Simonic 2006). Tarih boyunca, hasta bireylerin iyileştirilmesinde bahçelere büyük önem verilmiştir (Ulrich, 2002). Özellikle doğanın terapatik değeri, bahçelerin kullanılması ile keşfedilmeye başlanmıştır. Terapi amaçlı bitkilerin kullanılması çok eski bir yöntem olmakla birlikte günümüzde artık çalışmalarla yararları kanıtlanmıştır (Olszowy,1978; Chiang, 2000; Gaudet,2002; Belkin1993).

Doğal çevrelerde zaman geçirmek, zihinsel yorgunluğu azaltarak, bireylerin etkinlik kapasitesini artırmaktadır (Berman vd., 2008). Bu mekânlar aynı zamanda stresin azaltılmasında rol oynayarak bireyin psikolojik ve fizyolojik performansını da artırmaktadır (Ulrich vd., 1991). Japonya’da Takano vd. tarafından 2002 yılında gerçekleştirilen bir araştırmaya göre yaşam çevrelerinin yürüme mesafesi yakınında yeşil alan bulunan kişilerin yaşamlarının

uzadığı belirlenmiştir (Sugiyama ve Thompson 2007). Dış mekânda zaman geçiren yaşlı bireylerin uyku düzenlerinin iyileştiği, daha az ağrı şikayetinde bulundukları, üriner sistem rahatsızlıklarına daha az rastlandığı, demans ve Alzheimer rahatsızlıklarının semptomlarını yavaşlattığı da literatürde yer almaktadır (Zeisel vd., 2003, Fujita vd., 2006, Connel vd., 2007, Jacobs vd., 2007). Su ğesi de, yeşil öğeler gibi doğanın en değerli en gerekli ve en önemli kaynaklarıdır. Su ğesi, insanlar için yaşamı arındırmak, tazelemek ve g vermek gibi sembolik anlamlarda ifade eder. Su elemanları da geçmişten günümüze tüm bahçelerde küçük yada bk farklı şekil ve boyutlarda, farklı işlevlerle yerini almıştır. Çünkü su insanların hem gözüne, hem ruhuna hem de kulağına hitap eden bir peyzaj öğesidir (Düzenli, 2003).

Sugiyama ve Thompson (2007)'de yaşam çevrelerinin kalitesi ile yaşlı bireylerin sağlığı arasında doğru orantılı bir ilişki bulmuşlar ve destekleyici çevrelerde yaşayan yaşlı bireylerin daha çok fiziksel aktiviteye (yürüyüş vb.) katıldıkları sonucuna ulaşmışlardır. Sugiyama ve Thompson (2007)'de aynı zamanda, yaşam çevrelerinin kalitesinin yalnızca fiziksel aktivitelere katılımı teşvik etmenin yanı sıra bireylerin beraber zaman geirebilmelerine ve sosyal hayata dâhil olmalarına olanak sağladığını da vurgulamışlardır. Dış mekânda zaman geçirmenin yanı sıra, i mekândayken algılanan dış mekânın özelliklerinin de sağlık ve yaşam kalitesi üzerine doğrudan etkisi bulunmaktadır. Kaplan (2001), pencereden görülen manzara ile psikolojik sağlık ve yaşamsal alandan memnuniyet arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yürüttüğü araştırmasının sonucunda i mekândan

görülen yeşil alanlar ve doğal peyzaj elemanlarının psikolojik sağlık ve memnuniyet hislerini olumlu yönde etkilediği sonucuna varmıştır.

Özetle bahçeler onu kullanan insanlara işlevleri sayesinde birçok yarar sağlamaktadır. Bahçe mekanlarının fiziksel, estetik, psikolojik, rekreasyon, terapatik ve ekolojik...vb işlevleri kullanıcıların bu alanlardan duydukları memnuniyetlerini etkilemektedir.

HUZUREVİ BAHÇELERİNİN İŞLEVLERİ

İyi planlanmış ve tasarlanmış bahçelerin, özellikle doğalelemanların ağırlıklı olduğu bahçelerin kullanıcılar üzerinde çok yönlü olumlu etkisi vardır. Tarih boyunca insanlar, kentler büyüyüp insanların kır ve doğa ile bağlantısı zayıflayınca, yeşili bahçe mekânlarında yaşatmaya çalışmışlardır. Mekânlar artık yapı ağırlıklı olmaya başladığından, insanlar yapı ve sert zemin ağırlıklı yerlerde saksı içinde de olsa bitkilere yer vererek doğaya özlem aşılmaya çalışılmıştır (Mumford, 1961). Çünkü yeşil elemanların, bahçelerin kullanıcı üzerinde çok yönlü olumlu etkisi/işlevleri vardır (Givoni, 1991; Nyhuus ve Thoren, 1992; Taylor vd., 1998; Szacki, 2001;Filkobski vd., 2016; Sakıcı ve Var, 2014; Scheromm, 2015; Bengtsson ve Grahm 2014; Adevi ve Lieberg, 2012). Bunlardan bazıları; fiziksel, ekolojik, rekreasyonel, psikolojik, estetik, terapatik ve sosyolojik işlevlerdir.

Ulrich vd. (2008) ile Wells vd. (2014)' de yaptıkları çalışmalarda bahçelerin rehabilitasyon, iyileştirme ve terapi için bir kaynak olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmalar, diğer şeylerin yanı sıra, sağlık hizmeti sunan mekânlar ile bahçeleri mutlaka ilişkilendirmek ve

bağlantılarının güçlendirilmesi gerektiğini savunmuştur. Dünyadaki şehirlerin giderek yoğunlaşıyor ve kirleniyor olması sebebiyle makro ölçekte yeşil alanlar mikro ölçekte ise bahçeler, çevre ve insan için fiziksel açıdan dengeleyici birer unsurdur (Blanco vd., 2009; Breuste vd., 1998; Marzluff vd., 2001; Berkowitz vd., 2003). Fiziksel işlevler ekolojik işlevleri etkilemektedir (Pauleit ve Duhme, 2000; Whitford vd., 2001; Turner vd., 2005). Öyle ki, bahçeler ve yeşil alanlar sayesinde çevre ve insanlara sağlanan ekosistem hizmetleri, bu alanların fiziksel yönleriyle de ilgilidir (Groot vd., 2002). Aynı zamanda insan sağlığını ve canlı yaban hayatı popülasyonlarının sürdürülebilmesi için önemlidir (Tzoulas vd., 2007).

İklim değişikliği bağlamında, yeşil alanlar, iklim deşarjı olan şehirlerde bu etkilerin azaltılması açısından merkezi bir rol oynayabilir (Gill vd., 2007). Yeşil alanların karbon emisyonundaki rolü, şehirlerde üretilen karbondioksit emisyonlarına kıyasla daha az olsa da (Nowak vd., 2004; McPherson vd., 1998), kentsel yeşil alanlar enerji tüketimini ve dolayısıyla iklimlendirme ihtiyacını azaltarak karbondioksit emisyonlarını azaltabilir. Bahçeler yada yeşil alanlar, insanlara doğa ile temas kurmaları için sağladıkları fırsatlar nedeniyle de çok önemlidir.

Doğaya temas sayesinde anti-sosyal davranışlar (Kuo ve Sullivan, 2001) ve stres azalmakta (Ulrich, 1984; Ulrich vd., 1991), dikkat toplama artmakta (Kaplan ve Kaplan 1989) ve insanları daha iyi hissetmeleri yönünde psikolojik yararlar sağlamaktadır. Kişinin kendikendini rehabilite etmesine katkı sağlar (Korpela vd., 2001; Hartig vd., 2003; Korpela ve Ylén, 2007; Van Den Berg vd., 2007).

Doğayla olan temastan kaynaklanan psikolojik faydalara ilaveten, obezite ile ilgili sorunların azaltılması (Sağlık Bakanlığı, 2004), artan ömür (Takano vd., 2002) gibi doğrudan fiziki sağlık yararları da vardır (Pretty vd., 2006; Vries vd., 2003; Maas vd., 2006). Sosyal refah açısından kentsel yeşil alan sosyal etkileşime ve insanları bir araya getirmeye katkıda bulunur, saldırganlık ve şiddet gibi olumsuz sosyal davranışları azaltır, bir yer edinme duyusuna katkıda bulunur ve sosyal uyumun geliştirilmesinde ve tanımlanmasında önemli rol oynamaktadır (Newton, 2007). Kentsel yeşil alanların bu psikolojik, fiziksel ve sosyal sağlık etkileri onları halk sağlığı tedariki için önemli bir bileşen yapmaktadır (Henwood, 2003; Newton, 2007).

2009 yılında S. Kouraö vd. tarafından gerçekleştirilen ‘Kentsel Çevrede Yaşlı İnsanlar İçin Bitki Yetiştiriciliği Terapisinin Kullanımı’ konulu çalışmada; Japonya’da bakım evinde kalan yaşlılara, iki aylık süreler içinde düzenli olarak beş defa bitki yetiştiriciliği faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Yaşlılar her bir terapi faaliyeti öncesi ve sonrasında değerlendirmeye alınmış ve tüm bahçe terapisi faaliyetlerinin, beş duyudan en az dördünü canlandırdığı tespit edilmiştir. Bahçe terapisi etkinlikleri kapsamında yapılan tüm el işi uygulamaları ve bitki yetiştirme faaliyetlerinin felç, ruhsal bozuklukları, akinezi, bağımlılık ve eklem hareket açıklığı üzerinde etkili olması beklenmiştir. Ayrıca el işi uygulamaları, terapilerinin oturma pozisyonundaki denge kaybının ve bunamanın azaltılması; bitki yetiştirme faaliyetlerinin ise osteoporoz ve spastisite üzerinde etkili olabileceği düşünülmüştür. Terapi bahçeleri yaşlı kişilerin toplumsal yaşama daha etkin bir

şekilde katılabilmeleri adına oldukça önemlidir. Ancak bu bahçelerin kullanıcı grupları üzerinde istenilen etkiyi yaratması ve sürdürülebilir olması için tasarım kriterleri çerçevesinde oluşturulması önem arzeder. Terapi bahçeleri hitap ettikleri yaş grupları ve bu kişilerin fiziksel ve psikolojik durumlarına göre farklılıklar göstermektedir. Örneğin çocuklar için tasarlanacak olan bir terapi bahçesinde keşfetmenin ve oyun oynamanın özgürlüğü esas iken yaşlı kişiler için tasarlanan bir terapi bahçesinde ise sessizlik ve sakinlik esas olacaktır. Bunun yanı sıra, terapi bahçelerinde uyulması gereken bazı genel tasarım ilkeleri vardır. Tasarımcı estetik kaygılardan çok, kullanıcı gereksinimlerine uygun mekân tasarımı ön plana çıkmaktadır.

Yaşlıların birbirleriyle, aile üyeleriyle ve yardımcı personel ile zaman geçirecekleri ortak alanların oluşturulması sosyalleşme açısından oldukça önemlidir. Gürültü ve dikkat dağıtıcı elemanlar en aza indirilmelidir. Bahçelerindeki alanların kolayca anlaşılabilmesi için tasarımda sadelik oldukça önemlidir. Bahçelerden yararlanan birçok insanın stresle başa çıkmaya çalıştığı göz ardı edilmeden tasarımda bahçede kullanıcıların rahatlamaları amaçlanmalıdır. Yaşlılar için görmeleri ve algılamaları daha kolay olan sıcak renkler (kırmızı, turuncu, sarı) kullanılmalıdır. Duyuları ve hafızayı canlandırmak için farklı yaprak, doku, form ve kokuları olan bitkilere yer verilmelidir. Yapılan araştırmalar, yaşlı kişilerin gençliklerinde yaygın kullanılan bitkileri içeren bahçeleri tercih ettiklerini ve bu bitkileri yetiştirmekten zevk adıklarını göstermektedir. İyi tanımlanmış yürüme yolları ile algılanması kolay bir düzen yaratılmalıdır. Yaşlı kişiler için gerekli yönlendirmelerin yapılması ve

yürüme yolları genişliğinin tekerlekli sandalye kullanımı için uygun olması önemlidir. Bahçede, sırt ve kol dayanakları olan oturma birimleri kullanılması yaşlı kişiler için önemlidir. Ayrıca sandalye ve masaların renginin zemin malzemesinden farklı olması yaşlı kişiler tarafından daha rahat algılanmalarını sağlayacaktır.

Yani mekânın işlevleri ve kullanıcı özellikleri arasında karşılıklı bir ilişki vardır. Değişen kullanıcı özelliklerine bağlı olarak bahçelerin işlevlerini başarı il yerine getirmesi kullanıcıya fayda sağlamaktadır. Huzurevi bahçeleri tasarlanırken düşünülmesi gereken en önemli norm ‘yaş’ ve yaşa bağlı değişen ‘ihtiyaç’lardır. Günümüzde bahçelerin işlevleri ile ilgili çeşitli yaklaşımlar ileri sürülmüştür. Bunlardan bazıları Tablo' 7 de özetlenmiştir.

Tablo 7. Bahçelerin işlevleri

	Bahçeler fiziksel açıdan doluluk-boşluk dengesini sağlar (Aydemir, 1999; Değirmencioğlu,1998).
Fiziksel işlev	Ayrıca fiziksel açıdan yapıların insanı ezen etkisini yumuşatır, insan ile yapı arasında ölçüsel bir denge kurulmasına katkıda bulunur (Gül ve Küçük, 2001).
	Bahçeler çok sayıda mikroklimalar oluşturarak kullanıcıya iklimin getirdiği olumsuz etkileri (soğuk ve sıcak) azaltır (Atalay, 2008; Şahin, 2010).
Ekolojik işlev	Bahçeler flora ve fauna için sığınma alanı sağlamakta, türlerin çeşitliliğini ve doğal ortam çeşitliliğini kapsayan biyolojik çeşitlilik yaratmaktadır (Urge, 2004).
	Bahçelerdeki yapısal elemanlar doğal elemanlara göre genelde üç kat daha fazla ısı tutar. Yapıların oluşturduğu engel nedeni ile doğal hava akımı engellenmiş olur. Yeşil alan ve bahçeler

	bu olumsuz etkileri azaltır (Göksu, 1993). Böylece kullanıcı için konfor koşulları açısından olumlu etki sağlar (Aydemir, 1999). Ayrıca bahçelerde ağaçların; hava kirliliğini önleme, sıcaklığın dengelenmesi ile enerji tasarrufu, nem saklama, gürültüyü azaltma (Cepel, 1988; Walker, 1991), rüzgâr, toz ve sera etkilerini azaltma (Akbari, 2001, Novak ve Crane 2002), ışık yansımalarını önleme (Heisler, 1986; Walker, 1991; Heisler ve Grant 2000) gibi ekosisteme katkıları vardır.
	Bahçeler, bireyin ve toplumun aktif ve pasif rekreasyonel gereksinimlerinin karşılanması için olanaklar sunar (Şahin ve Barış, 1998). Bahçeler, her yaştaki insanların eğlenme dinlenme, oyun spor gibi faaliyetlerine olanak tanımakla birlikte, insanları bir araya getirerek boş zamanlarını etkin biçimde kullanma imkânı sağlamaktadır (Atalay, 2008).
Rekreasyonel işlev	Bahçeler, oyun, spor, dinlenme gibi örgütlenmiş ve düzenlenmiş işlevlere açık mekânlar sağlar (Aydemir, 1999). Sağlıklı yaşam şeklinin düzenlenmesine yardım eder. Bahçeler, rekreasyon için anahtar rol oynar, insanların iş ve günlük hayatında yaşam kalitesini artırır. Sosyal katılımı artırır, kullanıcıya kültürel ve sosyal olaylar için buluşma yeri sağlar. Eğitim kaynağı olarak çevresel eğitim ve hayat boyu öğrenme sağlar ve ekolojik ve çevresel süreçlerin daha iyi anlaşılmasını geliştirir (Urge, 2004).
Psikolojik işlev	Günümüzde insanlar yoğun yapılaşma içinde doğadan kopmaktadır. Bahçeler ve yeşil alanlar insanların psikolojik gereksinimlerine olanak sağlayarak onların doğaya yakınlaşmalarını sağlarlar (Kuter, 2007). Yeşil alanlar doğayı insanlara taşır, insana huzur, canlılık,

	dinlenme hissi verir, dolayısıyla kentlinin psikolojik doyumunu artırır. Hatta ‘yeşil’ zihinsel ve ruhsal dolum istasyonu olarak tanımlanmaktadır (Ladermann ve Trachsel, 1968).
Estetik işlev	Bahçeler ve yeşil alanlar farklı biçimlerde oluşturulmasıyla mekânların biçimlenişini ve görselliğini etkilemektedir. Özellikle açık alanlarda gösterişli mekânlar tasarlanması estetik değerinin artmasını sağlayabilmektedir. Katı kütlelerin yoğun olduğu alanlarda açık alanlar mekânı parçalayarak yaratacakları mekânlar üzerinde etkili olabilmektedir (Atalay, 2008). Bahçelerde yer alan yapısal ve bitkisel materyalinin ölçü, form, doku, renk özelliklerinden faydalanılarak oluşturulan armonik veya kontrast görünüm, yeşil alanların mekan özelliklerini kuvvetlendirerek insanları cezbedici bir estetik varlık olarak değer taşımaktadırlar (Tercan, 1994). Ayrıca bahçelerdeki bitkilerin estetik, perdeleme, sınırlama, mekân oluşturma, yönlendirme, gölgeleme, vurgu, güvenlik gibi olumlu etkileri vardır (Leszczynski, 1999; Aslanboğa, 2002; Moore, 2002).
Sosyolojik işlevi	Bahçelerin kullanımı, farklı sosyo-demografik özelliklere sahip insanlar arasındaki sosyal iletişimi de artırmaktadır. İnsanların ortak olarak kullandığı yeşil alanlar, sosyal bağları geliştirmektedir (Chiesura, 2004). Doğa bilincinin gelişmesini sağlar (Yıldızci, 1982).
Terapatik işlevi	Doğaya temas sayesinde anti-sosyal davranışlar (Kuo ve Sullivan, 2001) ve stres azalmaktadır (Ulrich, 1984; Ulrich vd, 1991). Dikkat toplama artmaktadır (Kaplan ve Kaplan 1989). İnsanları daha iyi hissetmeleri yönünde psikolojik yararlar sağlamaktadır. Kişinin kendi kendini rehabilite etmesine katkı sağlamaktadır

(Korpela vd., 2001; Hartig vd., 2003; Korpela ve Ylén, 2007; van den Berg vd., 2007).

Bir yer edinme duygusuna katkıda bulunur ve sosyal uyumun geliştirilmesinde ve tanımlanmasında önemli rol oynamaktadır (Newton, 2007).

Duyu organlarını canlandırır (Koura vd., 2009).

Bahçe terapisi etkinlikleri kapsamında yapılan tüm el işi uygulamaları ve bitki yetiştirme faaliyetlerinin felç, ruhsal bozuklukları, akinezi, bağımlılık ve eklem hareket açıklığı üzerinde etkili olmaktadır (Koura vd. 2009).

Ayrıca el işi uygulamaları, terapilerinin oturma pozisyonundaki denge kaybının ve bunamanın azaltılması; bitki yetiştirme faaliyetlerinin ise osteoporoz ve spastisite üzerinde etkili olmaktadır.

Terapi bahçeleri yaşlı kişilerin toplumsal yaşama daha etkin bir şekilde katılabilmeleri sağlar.

HUZUREVİ BAHÇELERİ MEKÂNSAL ÖZELLİKLERİ

Yaşlılar için tasarlanmış huzurevlerinde, en kritik yaklaşım, yaşlının 'kendi evinde' olma hissini vermek; fizyolojik, psikolojik ve sosyo-ekonomik gereksinimlerinin karşılandığı sağlıklı bir çevre oluşturmaktır. Yaşlı bireyin yaşadığı çevrede, bina- kullanıcı memnuniyetini belirleyebilmek amacıyla yürütölen sistematik bir çalışmada, çeşitli gereksinimler tespit edilmiştir (Tablo 8).

Tablo 13. Huzurevi bahçelerinin mekânsal özellikleri

Fiziksel Konfor	Isıtma Aydınlatma Gürültü Rutubet Havalandırma
Güvenlik	Mekân içerisindeki tehlikeler Çevreleyen riskler
Yakınlık ve Ulaşılabilirlik	Yapı içerisinde mekân düzenlemeleri Komşu yapılarla mekân düzenlemeleri Arzu edilen servislere erişim
Mahremiyet ve Etkileşim	Oda ve bina ile Toplum/ çevre ile
Tercih ve Memnuniyet	Bir dizi aktivitenin sağlanması Bir dizi etkileşimin sağlanması
Kişiselleştirme ve Kontrol	Kişisel yaşam alanı Güvenlik bakımından kontrol
Yapı türü ve Tercih	Ev imajının benimsenmesi (ev gibi, samimi, sıcak) Düşük yoğunluk'tur

Mimari programlamada mekân kurgusunun yaşlı kullanıcı gereksinimlerine göre dönüştürülmesi sonucu, yaşlılık kurumlarında farklı yaklaşımlar göze çarpmaktadır. Türkiye’de yaşlılık kurumlarında geçerli olan tasarım kriterleri, 'Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği' kapsamında standartlaştırılmıştır (Url-6, 2014). Mimari program, kurgu, kullanıcı beklentileri, davranış kalıpları bağlamında tipolojiler incelenip, mimari programdaki tasarım kriterleri tanımlanmıştır.

HUZUREVLERİ VE BAHÇELERİ İÇİN KONUM BELİRLEME KRİTERİ

Yer seçimi yapılırken dikkat edilmesi gereken en hassas nokta, yaşlı bireylerin daha önce sahip olduğu yaşamlarından kopmalarına engel olacak bir çevrenin olmamasıdır. Çeşitli nedenlerle kent dışının tercih edilmesi, yaşlının hem toplum hem de aile üyeleri ile ilişkisini zedeleyecektir. Toplumsal izolasyonun getirdiği memnuniyetsizlik kaçınılmaz olacaktır (Türel, 2001). Tercih edilen alanların, şehir merkezine yakın olması istenmektedir. Park, kütüphane, sinema, alışveriş merkezi, okul gibi toplumsal servislere ve ulaşım olanaklarına kolay erişilebilir olması, dış çevreyle bağlantılı olması açısından önem taşımaktadır. Kentin gelişimiyle ortaya çıkan kayıp alanlar, çok amaçlı yüksek katlı yapıların bir bölümü, katlı kavşakların ayağı veya ortaya çıkardığı artık mekânlar, kentin canlılığını yitirmiş eski merkezleri, geleneksel doku içerisinde restore edilmiş binalar, kent ölçeğindeki parkların girişleri, geniş araziye sahip resmi kurumların bahçeleri huzurevleri ve yaşlı bakımevleri için kullanıma açılabilir (Alkan, 2008). Böylelikle, hem alanın güvenliği ve gece yaşatılması, kayıp alanların değerlendirilmesi, hem de yaşlıların gün boyu canlı ve hareketli bir manzaraya sahip mekânları daha fazla tercih etmesi konusunda avantaj sağlamaktadır. Kent merkezine uzak ise, ulaşım ağının geniş olduğu yerde, toplu konut alanlarıyla birlikte yer alabilir. Yerleşim yerinin topografik eğimi, yaşlıların fiziksel rahatsızlıkları nedeniyle önemli olduğu için, rampayı ve merdivenleri en aza indirecek kadar düz olmalıdır (Akday, 1998).

HUZUREVİ BİNALARI İÇİN YAPI TÜRÜ SEÇİM KRİTERİ

Yönetmelikte belirtilen 'kuruluşun bölüm ve birimlerinin ev ve aile ortamı anlayışı içerisinde düzenlenmesi' kriteri, yaşlının kendini evinde hissedebilmesini önemsemektedir. Yapıların, zorunluluk yoksa az katlı olması, geniş toplanma alanlarına sahip olması yaşlı birey bakımından önemlidir (Pakdil, 1996). Yapı türü bu çalışma kapsamında değerlendirilmeyecek olsa da çevreyi yapısız değerlendirmekte sağlıklı olmayacaktır. Bu sebeple en genel haliyle yapı seçiminden dikkat edilecek hususlar belirtilmiştir.

HUZUREVİ BAHÇELERİNDEKİ ÇEVRESEL ÖĞELERİN TASARIM KRİTERİ

İyi kurgulanmış bahçe veya avlu, yoğun etkileşimsel alanlar olarak yaşlıların sosyalleşmelerine katkıda bulunmakta, psikolojik olarak olumlu yönde etkilemektedir (Özkan, 1997).

Yönetmelikte geçen “ihata duvarıyla çevrili bahçenin, çeşitli mekânsal deneyimlerin kazanılması amacıyla çıkıp dolaşabilecekleri, spor ve rehabilitasyon amaçlı kullanabilecekleri nitelikte düzenlenmesi beklenmektedir. Rekreasyon alanları, kolay ulaşılabilir olmalı ve iyi aydınlatılmalıdır. Açık yeşil alanlar ile ana bina ya da üzeri kapalı bir mekân arasında maksimum 60 m mesafe olmalıdır. Dış rekreasyon alanlarının kış ve sonbaharda, mümkün olduğunca güneş görmesi istenir. Böylece, kar ve buz birikimi engellenmiş olur. Buna rağmen, yazın gölgenin sağlanması beklenmektedir. Yaşlıların bahçe içerisinde rahatlıkla dolaşabilmeleri için, uygun malzeme tercih edilmeli ve çevresel düzenlemeye özen gösterilmelidir. Peyzaj

tasarımında çeşitli ünitelerin mekân içerisine yerleştirilmesi, yaşlı bireylerin aktivitelere katılımlarını arttırmaktadır (Bozar, 2003).

Tablo 14. Huzurevi bahçelerindeki üniteler

Dinlenme amaçlı üniteler	Oturma grupları Gölge elemanları Açık çim alanlar
Görsel etki yaratacak üniteler	Su gösterileri Evcil hayvanlar Dış mekân mobilya tipleri Bitkilendirme Plastik objeler
Pasif rekreasyon amaçlı üniteler	Ziyaretçi kabul yerleri Piknik üniteleri Kır kahvesi Müzik
Tedavi amaçlı üniteler	Fizik tedavi üniteleri ve beden eğitimi için ayrılan açık alan Acil yardım (Hemşire)birimi
Spor üniteleri	Açık mekân spor aletleri Yüzme havuzu
Hobi üniteleri	El işleri için mekân Bitki ve tohum ekip dikme için mekân Hayvanlarla ilgilenilecekleri birimler
Sosyal amaçlı üniteler	Açık mekân toplanma alanları

Yaşlıların yeşille ilişkileri üzerine yapılan araştırmalarda, aynı kalan ağaçlar yerine psikolojik gelişimleri açısından ilgi ve uğraşı edinmeleri amacıyla süs ağaçlarını benimsedikleri belirtilmektedir (Danışoğlu, 1996). Yaşlılar durağan bir görüntüye bakmaktansa, görüş alanında hareketli bir ortamın olmasını tercih ederler. Bu nedenle kentsel alanlarda sıkışık trafik güzergâhları, yaya yolları, çocuk ve okul bahçeleri, otoparklar yaşlılar için tasarlanan mekanlar için uygun mekanlardır (Alkan, 2008).

BAHÇELERDEKİ YATAY VE DÜŞEY SİRKÜLASYON ELEMANLARININ TASARIM KRİTERİ

Yaşlı bireyin fizyolojik ve psikolojik gereksinimleri göz önünde bulundurularak merdivenler ve rampalar yaşlı bireylerin rahatça kullanabileceği nitelikte olmalıdır. Mekanlar arası bağlantı ve geçiş imkanı veren, yatay sirkülasyon elemanlarından olan merdivenler ve rampalar yaşlıların geçişleri esnasında yorulmamaları ve sıkılmamaları için uzun tutulmamalıdır. Bahçe içerisinde herbir birine erişim yaşlı birey için önemlidir. Kolay erişilebilirlik bakımından bahçenin düşey sirkülasyon alanlarının sınırlı tutulmasının uygun olduğu belirtilmektedir. Yaşlanma sürecinde görülen gerileme, mekân algısının zayıflamasıyla karışıklığa neden olmaktadır. Yaşlı bireylerin, mekânları karıştırmamaları için farklı alanlarda farklı renklerin kullanılması önerilmektedir (Pakdil, 1992).

SOSYAL ETKİLEŞİM ALANLARI TASARIM KRİTERİ

Sosyal aktivite alanları, yaşlı bireylerin birlikte vakit geçirdikleri, yemek yedikleri, çeşitli aktivitelerde bulundukları, ziyaretçileriyle buluştukları, tasarımcısı tarafından sınırları çizilmiş veya spontane oluşan mekanlardır. Bunlar, oturma alanları, dinlenme köşeleri, yemek yeme alanları, hobi alanları, spor alanları, çok amaçlı açık mekânlardır. Olanaklar dâhilinde, yaşlıların müzik, tiyatro, resim, el sanatları gibi çeşitli etkinliklere katılabilecekleri açık mekânlarda oluşturulmaktadır.

HUZUREVİ BAHÇELERİNDE YAPISAL VE BİTKİSEL ELEMANLAR

Literatür taraması yapılırken, özel olarak huzurevi bahçelerindeki yapısal ve bitkisel elemanlar başlığına pek rastlanmıştır. Bu yüzden ilk olarak bizim kültürümüzde bahçelerde kullanılan yapısal ve bitkisel elemanlar hakkında bilgi verilmiş daha sonra özele inilerek huzurevi bahçesi için yapısal ve bitkisel elemanlar konusunda çıkarımlar yapılmıştır.

Bahçelerde kullanılan yapısal elemanlar, ekolojik şartlara ve bölgenin geleneksel özelliklerine ve bahçeyi kullanacak kişilerin sosyo-ekonomik durumuna bağlı olarak değişiklik gösterebilir. Fakat genel olarak bahçelerde bulunan yapısal bahçe elemanları; oturma birimleri, bahçe duvarları, su elemanları, kapılar, merdivenler, gezinti yolları vb. şeklindedir (Şahin ve Erol,2009). Farklı işlevlere sahip binaların bahçelerinde bulunan öğeler aynı olabilir. Yani bunlar; kapı, duvar, aydınlatma, örtü, havuz.vb gibidir. Ancak bu elemanlar bahçenin ait olduğu bina işlevine ve kullanıcıya göre özel olmalıdır. Bir çocuğun ya da bir yetişkinin kullanacağı oturma elemanı ölçülerinin aynı olması mümkün değildir. Buna göre bahçelere ait bileşenleri, huzurevleri ve yaşlı kullanıcılar için özelleştirmek gerekir.

Huzurevi bahçelerinde bu elemanlar tasarlanırken özellikle oturma birimlerinin ergonomik olmalarına hassasiyetle yaşlı ergonomisine uygun olmasına dikkat edilmelidir. Bahçe duvarları önemlidir. Çünkü huzurevlerinde kalan yaşlılar, yakınlarından farklı sebeplerden dolayı ayrılmıştır. Buna birde kurumun yüksek geçirgen

olmayan duvarlarla çevresinden izole edilmesi yaşlıların psikolojilerini olumsuz etkileyebilir. Çünkü duvarlar ya da diğer ayırıcı bileşenlerle mekânlar birbirinden ayrılmaktadır. Burada duvarların simgesel anlamları yaşlılar için etkileyici olabilir. Yani toplumdan izole edilmişlik hissi bu tür elemanların doğru seçimiyle azaltılabilir. Marcuse (2000)'dasınır elemanları duvarların “kişiler ve aktiviteler arasındaki, toplum içi ve toplumlar arası veya kişiler ve gruplar arasındaki bölümlenmeleri sağladığını belirtmiştir. Bu yüzden duvar iki boyutlu bir çizgiden fazlasıdır. Bitkisel elemanlarla birlikte tasarlanan duvarlar estetik ve psikolojik açıdan yaşlılar için ideal olabilir.

Bahçelerin diğer bir elemanı suise; peyzaj tasarımının önemli öğelerinden biridir ve her zaman memnuniyetle karşılanmaktadır (Gezer, 2006). Bu nedenle huzurevi bahçelerinin ortak kullanım alanlarında da sıklıkla kullanılmalıdır. İnsanoğlunun en önemli yaşam kaynağı olan su, peyzaj tasarımında yer alabilecek önemli bir öğe olmuştur. Su, terapi edici özelliği ile bulunduğu mekanda insanları rahatlatıcı, stresten uzaklaştırıcı etkiye sahip olmuştur. Çeşitli biçim ve ölçülere sahip dış mekânlarda kolaylıkla uygulanabilecek kadar esnek bir malzeme olarak kullanılmaktadır; küçük boyutlu kullanımlarda bile ilgi odağı oluşturmaktadır. Peyzaj tasarımında kullanılabilecek en hareketli ve heyecan verici öğelerden biridir (Rees vd, 2002).

Yaşlı kullanıcılar bağımsız hareket kabiliyeti kısıtlı olan ve bu nedenle bağımsız hareket edebilmesi için açık ve kapalı alanlarda,

donatılarda özel fiziki düzenlemelere gereksinim duyan kişilerdir. Bu yüzden huzurevi bahçelerindeki yollar, merdivenler, rampalar yaşlılara yönelik tasarlanmalıdır. Huzurevlerindeki dış mekânların fiziksel açıdan yeterlilikleri yaşlıların sosyal yaşama katılmalarına, birbirleriyle sosyalleşmelerine de fayda sağlayacaktır. Bahçe içinde farklı etkinlik alanlarını birbirine bağlayan gezinti yolları aynı zamanda yürüyen kişiyi yönlendiren, gezdiren, dinlendiren, hareket ettiren alanlardır. Yaşlı kullanıcıların da rahatlıkla kullanabilmesi için bu yolların standartlara uygun genişlikte ve yol güzergâhındaki eğimli alanlarda tekerlekli ya da otomatik sandalyenin rahatlıkla inip çıkabileceği rampalardan (max %5) oluşması gerekir. Bahçelerdeki merdivenler zaman zaman yaşlılar için engel olabilmektedir. Bu nedenle mümkün olduğu kadar merdiven yerine rampa kullanılmalıdır. Ancak zorunlu olarak merdiven yapılması halinde yükseklik ve genişlikleri standartlara uygun olmalıdır. Yollar, rampa ve merdivenler dolaşmayı kolaylaştırıcı olmalı ve her tür hava koşulunda tehlikesizce kullanılabilmelidir. Yüzey kaplaması olarak da iklim koşulları, kullanım yoğunluğu dikkate alınmak koşulu ile pürüzlü, kaymaz malzeme seçilmelidir. Bunlar; Termo plastik poliüretan, alüminyum ve paslanmaz çelikten üretilen hissedilebilir yüzeyler, beton plak-granit-bazalt plakla kaplamalar, ahşap, çakıldır. Yollar boyunca tehlikeli olacak her türlü düzensizlikten kaçınılmalı, tüm yollarda yeterli aydınlatma elemanı olmalıdır (Çelik vd., 2015).

Genel olarak bizim kültürümüze ait bahçelerde bitkisel materyallerin kullanımları incelendiğinde ise, bitkilerin türü ne olursa olsun soliter olarak kullanımının yaygın olduğu, bitkilerin birbirlerine

çok bitişik dikilmedikleri görülmektedir (Wallace, 2007). Göçebelikten kalma bir alışkanlıkla, bitkilerin gökyüzünü kapatacak şekilde sık dikilmediği, güneş ışıklarının bahçeye tam ulaşması için gölge vermeyen ağaçları tercih ettikleri belirtilmektedir (Ayvazoğlu, 1995). Güneşlenme huzurevlerindeki yaşlılar içinde oldukça önemli bir ihtiyaçtır. Çünkü yaşlılarda en çok görülen rahatsızlıklardan biri de metabolik kemik rahatsızlıklarıdır. Bu hastalık da D vitamini eksikliği yani güneş ışınlarından az faydalanma yanında bir takım beslenme eksiklikleri sebebiyle olur. En azından bahçelerde yaşlılar için güneşlenmelerine olanak sağlayan bitkilendirme ve bitki türü tercihleri, onların sağlıkları yönünde de olumlu etki yapacaktır.

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Çalışmanın en önemli yönlerinden biri, farklı disiplinlerin lisanüstü ve akademik çalışmalarda sıklıkla ele alınan yaşlı, huzurevi, memnuniyet ve tercih konularını, çevresel özellikler bağlamında ele alması ve peyzaj mimarlığı açısından ilişkilendirmesi ve huzurevi bahçeleri için çevresel memnuniyet düzeyinin ve tercihin artması için nasıl özelliklere sahip olması gerektiğini ortaya koymasıştır. Huzurevi bahçelerinde huzurevi sakinlerinin çevresel memnuniyet düzeyini ve tercihin belirlenmeye çalışırken, yaşlı ve çevrelerini ‘nesne ve özne etkileşimi’ bağlamında incelemesi de çalışmanın özgün yanısıdır. Aile ve sosyal politikalar bakanlığı, engelli ve yaşlı hizmetleri genel müdürlüğünün, Huzurevleri ile huzurevi yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezleri yönetmeliğinde bahçelerde olması gereken mekanlar ve mekansal özelliklerle ilgili herhangi bir kriter olmaması, bu çalışmanın bu konuya çözüm getirmeyi ve bu eksiği gidermeyi amaçlası da ayrıca diğeri bir özgün yanısıdır.

Araştırma kapsamında, huzurevi bahçelerinde huzurevi sakinlerinin çevresel memnuniyetini belirlemeye çalışırken ‘yaşlıların sosyo-demografik özellikleri, ihtiyaçları ile huzurevi bahçelerinin fiziksel özellikleri ile işlevleri, bireyin çevresinden memnuniyet duymasının en önemli faktörleridir’ şeklinde tanımlanmıştır. Yine çevresel tercih ise, çevrelerini ve çevrelerine ait bileşenleri yaşlılar demografik ve zihinsel süreçlerine göre değerlendirilerek sonuç olarak çevrelerine dair tercihlerde bulunur’ şeklinde tanımlanmıştır.

Huzurevi sakinlerinin kurum bahçelerinde çevresel memnuniyet düzeylerinin yüksek olması yaşlıların gereksinimlerini karşılamakta başarılı olması, mekanın fiziksel özellikleri bakımından yeterli ve işlevsel açıdan da başarılı olduğunun göstergesidir.

Bu çalışma, 2012-2018 yılları arasında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü tarafından doktora tezi olarak kabul edilip yayınlanmış ‘Huzurevi Bahçelerindeki Çevresel Memnuniyet Düzeylerinin ve Çevresel Tercihlerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma’ isimli doktora tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

KAYNAKLAR

- Alexander, E.R., 1969. Regulation and Evaluation Criteria for Housing for The Elderly: An International Comparison. Journal of Housing for The Elderly, 12,1-2, 147-168.
- Alkan, M.,2008. The Integration Of Elderly And Disabled People Into Urban And Social Life: A New Model For Konya/Turkey-Yebam.
- Ayvazoğlu, B., 1995. Nerde O Eski Bahçeler. O Eski İstanbul. Bahçe Kültürü Dergisi, 85-102.
- Cimcoz, N., 2001. Mekânda Gün Işığı, Ege Mimarlık, İzmir, 38-39.
- Cindaş, A., 2001. Yaşlılarda Egzersiz Uygulamasının Genel İlkeleri. Turkish Journal Of Geriatrics, 4(2), 77-84.
- Coley, R. L., Kuo, F. E., ve Sullivan, W. C., 1997. Where Does Community Grow? The Social Context Created by Nature İn Urban Public Housing. Environment and Behaviour, 29, 4, 468-494.
- Cumming, E., ve Henry, W. E., 1961. Growing Old, The Process of Disengagement, Basic Books.
- Cüceloğlu, D., 2002. İnsan ve Davranışı, Remzi Kitapevi, İstanbul, 11.
- Cüceloğlu, D., 2010. İnsan ve Davranışı, Human And Human Behavior.
- Dehart-Bennett, M. E., ve Relf, D., 1990. Horticultural Careers for Persons with Mental Retardation. Expanding Opportunities. Journal for Vocational Special Needs Education, 12,3, 11-15.

- Dick, R. E. ve Hendee J. C., 1986. Human Responses to Encounters with Wildlife İn Urban Parks. Leisure Sciences, 8, 1, 63-77.
- Dirik, A., Cavlak, U., ve Akdag, B. 2006. Identifying The Relationship Among Mental Status, Functional İndependence and Mobility Level in Turkish İstitutionalized Elderly: Gender Differences. Archives of Gerontology and Geriatrics, 42, 3, 339-350.
- Doğan, C., 2008. Türkiye'de Yaşlılık ve Kurum Bakimi. Turk Dunyasi Arastirmalari, 176.
- Doyal, L. G., ve Gaugh, I., 1991. Teoría De Las Necesidades Humanas.
- Durak, M., 2004. Yaşadığı Ortamda Yaşlıya Hizmet Modeli. Ankara
- Durak M, Şenol Durak, ve Gencoz T., 2010. Psychometric Properties of the Satisfaction with Life Scale Among Turkish University Students
- Durgun, B., ve Tümerdem, Y., 1999. Kentleşme Ve Yaşlılara Sunulan Hizmetler. Geriatrı, 2(3), 115-120.
- Düzenli, T., 2010. Kampüs açık mekan olanaklarının gençlerin psikososyal yapısına bağlı olarak incelenmesi: Ktü Kanuni Kampüsü Örneği. KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Trabzon .
- Ekici, H., ve Ünal. S. A. 1992. Evinde Kalanlarla Huzurevinde Yaşayan Yaşlıların Psikolojik Semptom Taraması ve Yaşam Doyumu. Sağlıklı Yaşlanma Sempozyum Kitabı, 121-129.
- Emiroğlu, V. 1989. Yaşlılık ve Yaşlının Sosyal Uyumı. Ankara: Başkan Yayınevi “Sosyal-Kültürel Yönleri İle Sağlıklı Yaşlanma”, Ankara: Uluslararası Hemşireler Birliği Teması Sempozyum Kitabı, 144-155.

- Emiroğlu, V., 1995. Yaşlılık ve Yaşlının Sosyal Uyumu. Bs.2, Ankara.
- Erden Aki, Ö., 2013. Yaşlılarda Düşme Korkusu.
- Erol, S., Kaymaz, M., ve Balcı, M., 2014. Bir Huzurevinde Uygulanan Bitki Yetiştirme Programının Bireylerin Umutsuzluk Ve Yalnızlık Düzeylerine Etkisi. Halk Sağlığı Kongresi, 175-185.
- Evans, D., 2002. The Effectiveness of Music as an Intervention for Hospital Patients: A Systematic Review. Journal of Advanced Nursing, 37, 1, 8-18.
- Fadıloğlu, Ç., 1992. “Yaşlılıkta Psikososyal Sorunlar”, Ege Üniversitesi. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 42, 2, 63-73.
- Fadıloğlu, Ç., 2006. Yaşlılığın Toplumsal Boyutu, İleri Geriatri Hemşireliği (Ed. Fadıloğlu Ç.), Meta Basım, İzmir.
- Feldman S.R., 1985. Social Psychology: Theories, Research, And Applications. Mc. Graw-Hill Book, Company.
- Filkobski, I., Rofè, Y., ve Tal, A. 2016. Community Gardens in Israel: Characteristics and Perceived Functions. Urban Forestry & Urban Greening, 17, 148-157.
- Fortinash, K.M. ve Holoday-Vvorret P.A. 1999. Psychiatric Mental Health Nursing. St. Louis, Mosby Inc.
- Fujita, K., Henderson, M. D., Eng, J., Trope, Y., ve Liberman, N., 2006. Spatial Distance and Mental Construal of Social Events. Psychological Science, 17, 4, 278-282.
- Galindo, M. P. G., ve Rodríguez, J. A. C., 2000. Environmental Aesthetics and Psychological Wellbeing: Relationships Between Preference Judgements for Urban Landscapes and

Other Relevant Affective Responses. Psychology In Spain, 4, 1, 13-27.

Galster, G. C., ve Hesser, G. W., 1981. Residential Satisfaction: Compositional and Contextual Correlates. Environment and Behavior, 13, 6, 735-758.

Gaudet, P., 2002. Measuring The Impact of Parkinson's Disease: An Occupational Therapy Perspective. Canadian Journal of Occupational Therapy, 69, 2, 104-113.

Gençtürk, Z. İ., 2006. Meydanlarda Su Ögesi Tasarımı: Sultanahmet ve Beyazıt Meydanları İncelemesi, Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Gezer, H., 2012. Mekânı Kavrama Sürecinde Algılama Bileşenleri.

Gill, S. E., Handley, J. F., Ennos, A. R., ve Pauleit, S., 2007. Adapting Cities For Climate Change: The Role Of The Green Infrastructure. Built Environment, 33, 1, 115-133.

Gitmez, S., 2000. Yaşlıların Farklı Kentsel Koşullarda Yaşam Uyumlan, Tutum Ve Davranışları: Sosyal Antropolojik Açıdan Bir Değerlendirme. Yüksek Lisans Tezi, Institute Of Social Sciences, Ankara University, Ankara, Turkey.

Gilleard, C. J., Boyd, W. D., ve Watt, G., 1982. Problems in Caring for The Elderly Mentally Infirm at Home. Archives of Gerontology and Geriatrics, 1, 2, 151-158.

Güler, Ç.Ç., 1997. “Toplum Sağlığı Sorunu Olarak Yaşlılık”, Geriatric I, 186-196.

Gür, H., 2002. Yaşlılık ve Fiziksel Aktivite.

Gür, Ş.Ö., 1996. Mekan Örgütlenmesi, Gür Yayıncılık, Trabzon, 280.

- Handal, P. J., Morrissy, E., ve Barling, P. W., 1981. Development of Perceived and Preferred Measures of Physical and Social Characteristics of the Residential Environment and Their Relationship to Satisfaction. Journal of Community Psychology, 9, 2, 118-124.
- Hartig, T., Mang, M., ve Evans, G. W., 1991. Restorative Effects of Natural Environment Experiences. Environment and Behavior, 23, 1, 3-26.
- Harvey, V. S., ve Retter, K., 2002. Variations by Gender Between Children and Adolescents On the Four Basic Psychological Needs. International Journal of Reality Therapy, 21, 2, 33-36.
- Havighurst, R.J., 1961. Successful Aging. Processes of Aging: Social and Psychological Perspectives, 1, 299-320.
- Havighurst, R J; Neugarten, B.L. ve Tobin, S.S., 1968. Disengagement and patterns of ageing. Middle age and ageing, 161-172.
- Henwood, K., ve Pidgeon, N., 2003. Grounded Theory in Psychological Research.
- Herzog, T. R., Maguire, P., ve Nebel, M. B., 2003. Assessing The Restorative Components of Environments. Journal of Environmental Psychology, 23, 2, 159-170.
- Hoyer, W. J., Rybash, J. M., ve Roodin, P. A., 1999. Adult development and aging. 4 th. Edition New York, NY, US: McGraw-Hill.
- Ibem, E. O., ve Aduwo, E. B., 2013. Assessment of Residential Satisfaction in Public Housing in Ogun State, Nigeria. Habitat International, 40, 163-175.

- Jacobs, A., Appleyard, D., Legates, R. T., ve Stout, F., 1996. The City Reader.
- Jacobs, C., Petermann, F., 2007. Aufmerksamkeitsstörungen Bei Kindern. Kindheit Und Entwicklung, 16, 1, 40-49.
- Kalın A., 2004. Determination and Improvement of Visual Quality in Environmental Preference and Evaluation: A Sample of Trabzon Coast Line, KTÜ, Doctoral Dissertation, Trabzon, Turkey.
- Kalınkara, V., Aral, N., Baran, G., Akın, G., ve Özkan, Y., 2005. Yaşlı ve Aile İlişkileri: Ankara Örneği. Ankara: TC Başbakanlık Aile Ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
- Kaplan, R., 1980. Citizen Participation in The Design and Evaluation of a Park. Environment and Behavior, 5, 145-162.
- Kaplan, R., 1992. The Psychological Benefits of Nearby Nature. in: D. Relf (Ed), The Role of Horticulture in Human Well-Being and Social Development, Timber Press, Oregon, 125-133.
- Kaplan, R., ve Kaplan, S., 1989. The Experience of Nature: A Psychological Perspective. Cambridge University Press, New York.
- Kaplan S., ve Kaplan R., 1978. Humanscape. in Environments for People. Duxberry Press North Scituate, Ma.
- Kaplan S., ve Kaplan R., 1989 The Experience of Nature: A Psychological Perspective. Cup Archive.
- Kaplan, S., 1995. The Restorative Benefits of Nature: Toward an Integrative Framework. Journal of Environmental Psychology, 15, 3, 169-182.

- Kaplan, R., Kaplan, S., ve Ryan, R., 1998. With People in Mind: Design and Management of Everyday Nature, Island Press.
- Klavuz A., 2002. Yetişkinlik ve Yaşlılık Döneminde Eğitim ve Din Eğitiminin Önemi. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 11, 2, 59-72.
- Kayıhan, H. ve Düger, T., 2001. Tekerlekli Sandalye Kullanan Kişiler İçin Çevresel Mimari Engellerin İncelenmesi. Ufkun Ötesi Dergisi, 1, 1, 23-35.
- Keul, G., 1989. Nature as Need, ideology, and Deception-Designed" Natural" Environments in Urban Architecture. Cultural Aspects of Landscape, 125.
- Kırdı, N., Cavlak, U., Meriç, A., ve Kerem, M., 1992. Doğal Çevrelerinde ve Huzurevinde Yaşayan Yaşlılarda Risk Faktörlerinin İncelenmesi. Sağlıklı Yaşlanma Sempozyum Kitabı Ankara: Başbakanlık SHÇEK Basımevi.
- Kiyota, E., 2009. People-Nature interactions: The Therapeutic Role of Nature in Elderly Residents' Everyday Experience in A Long Term Care Facility. The University of Wisconsin-Milwaukee.
- Korpela, K. M., Hartig, T., Kaiser, F. G., ve Fuhrer, U., 2001. Restorative Experience and Self-Regulation in Favorite Places. Environment and Behavior, 33, 4, 572-589.
- Korpela, K. M., Ylén, M., Tyrväinen, L., ve Silvennoinen, H., 2008. Determinants of Restorative Experiences in Everyday Favorite Places. Health & Place, 14, 4, 636-652.
- Koura, S., Oshikawa, T., Ogawa, N., Snyder, S. M., Nagatomo, M., ve Nishikawa, C., 2009. Utilization of horticultural therapy for elderly persons in the urban environment. In II International Conference on Landscape and Urban Horticulture, 865-868.

- Kuo, F. E., ve Sullivan, W. C., 2001. Environment and Crime İn The Inner City: Does Vegetation Reduce Crime? Environment and Behavior, 33, 3, 343-367.
- Lang J., 1987. Creating Architectural Theory.The Role of Behavioral Sciences in Environmental Design, Van Nostrand Reinhold Company.
- Lang, J., 1994. Urban Design, The American Experience, Van Nostrandreinhold, New York.
- Lawton, M. P., 1983. Environment and Other Determinants of Weil-Being in Older People. The Gerontologist, 23, 4, 349-357.
- Lee, A. H. Chou, S. C., ve Boldy, D. P., 2003. Factors influencing Residents' Satisfaction in Residential Aged Care. The Gerontologist, 43, 4, 459-472.
- Lehr, E., 1990. Psychological Management of Traumatic Brain İnjuries in Children and Adolescents. Aspen Publishers.
- Loomis, J. B., 1987. Expanding Contingent Value Sample Estimates to Aggregate Benefit Estimates: Current Practices and Proposed Solutions. Land Economics, 63, 4, 396-402.
- Lovell, M. A., Robertson, J. D., Teesdale, W. J., Campbell, J. L., ve Markesbery, W. R., 1998. Copper, Iron and Zinc in Alzheimer's Disease Senile Plaques. Journal of The Neurological Sciences, 158, 1, 47-52.
- Lovering, K., 1984. Cost Of Children in Australia. Institute Of Family Studies Working, 8.
- Maas, J., Verheij, R. A., Groenewegen, P. P., De Vries, S., ve Spreeuwenberg, P., 2006. Green Space, Urbanity, And Health: How Strong Is The Relation? Journal Of Epidemiology & Community Health, 60, 7, 587-592.

- Manzo, L. C., ve Perkins, D. D., 2006. Finding Common Ground: The importance of Place Attachment to Community Participation and Planning. Journal of Planning
- Marcuse, C., 2000. Gardens and Health. In Design & Health—The Therapeutic Benefits of Design. 2nd International Congress on Design and Health. Karolinska Institute Stockholm, Sweden , 461-471.
- Maslow, A. H., 1987. Motivation and Personality (; Revised By R. Frager, J. Fadiman, C. Mcreynolds, & R. Cox). Ny: Harper & Row.
- Mcdowell, M.J., 1997. The Role and Application of Horticultural Therapy with Institutionalized Older People, Master Thesis, McGill University, Montreal, 113.
- Mcpheerson, M., Arango, P., Fox, H., Lauver, C., Mcmanus, M., Newacheck, P. W., ve Strickland, B., 1998. A New Definition of Children with Special Health Care Needs. *Pediatrics*, 102, 1, 137-139.
- Menninger, C. F., ve Pratt, J. R., 1957. The Therapy Of Gardening. Popular Gardening, 8, 54.
- Mikellides, B., 1980. Architecture for People: Explorations in A New Humane Environment. Studio Vista.
- Moore E.,1982. A Prison Environment's Effect On Health Care Service Demands. J Environ Syst. 11, 17–34.
- Murray, H. A., 1938. Explorations in Personality. New York: Oxford University Press.
- Neisser, U., 1967. Cognitive Psychology, New York: Appleton Century Crofts A. Rapoport Human Aspects of Urban Form.

- Newton, A. C., Hill, R. A., Echeverría, C., Golicher, D., Rey Benayas, J. M., Cayuela, L., ve Hinsley, S. A., 2009. Remote Sensing and The Future of Landscape Ecology. Progress In Physical Geography, 33, 4, 528-546.
- Nowak, D. J., Crane, D. E., ve Dwyer, J. F., 2002. Compensatory Value of Urban Trees In The United States. Journal of Arboriculture, 28, 4, 194-199.
- Nyhuus, S., ve Halvorsen Thoren, A. K., 1992. Green Structure Planning of Norwegian Cities. In Proceedings of Eco City 2 Conference (April 1992), Australia.
- Oğuz, D., Çakıcı, I., Sevimli, G., ve Özgür, Ş., 2010. Yaşlı Bakım Evlerinde Dış Mekân Tasarımı. Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, 3, 1-2, 23-33.
- Oksal, A., 1986. Davranışlarımızın Kaynakları: GÜDÜLER Davranış Bilimleri. Anadolu Üniversitesi Yayınları, 144.
- Olszowy, D. R., 1978. Horticulture for The Disabled and Disadvantaged. Thomas.
- Onur, B., 1991. Gelişim Psikolojisi. Yetişkinlik Yaşlılık Ölüm, Ankara, İmge Kitabevi
- Özbilen, A., 1983. Meryemana (Sümela) Kırsal Yöresinde. Çevre Tasarımı İçin Kullanıcıya Referans Olan) Yapay-Doğal İmgelem Öğelerinin Araştırılması, Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, KTÜ Basımevi Trabzon.
- Özkan, G., 1997. Yaşlı Yurtları Planlama İlkeleri Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üni. Fen Bilimleri Ens. İstanbul
- Öztop, H., Ener, A., Güven, S., ve Doan, N., 2009. Influences of intergenerational Support On Life Satisfaction of the Elderly:

A Turkish Sample. Social Behavior and Personality: An international Journal, 37, 7, 957-969.

Pakdil, O., 1996. Yaşlıların Barınma ve Bakım Sorunları, Yaşlılar İçin Sağlanan Çeşitli Servisler- Diğerlerinin Konut Sorunları, TMMOB, Ankara.

Pauleit, S., ve Duhme, F., 2000. Assessing The Environmental Performance of Land Cover Types for Urban Planning. Landscape and Urban Planning, 52, 1, 1-20.

Perez, F. R., Fernandez, G. F. M., Rivera, E. P., ve Abuin, J. M. R., 2001. Ageing in Place: Predictors of The Residential Satisfaction of Elderly. Social Indicators Research, 54, 2, 173-208.

Pikora, T., Giles-Corti, B., Bull, F., Jamrozik, K., ve Donovan, R., 2003. Developing A Framework for Assessment of the Environmental Determinants of Walking and Cycling. Social Science & Medicine, 56, 8, 1693-1703.

Preiser V., 2005. Assesing Building Performance Assessment—From Poe to Bpe, A Personal Perspective. Architectural Science Review, 48, 3, 201-204.

Proshansky, H. M., 1974. Environmental Psychology and The Design Professions.

Rapoport, A., 1977. Human Aspects of Urban Form, First Edition, Pergamon Press Ltd, Headington Hill Hall, Oxford, England.

Rees, Y., May, P., Özer, D. N., Özşüle, Z., ve Aksoy, N., 2002. Su Bahçeleri Tasarım Kitabı. Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.

Riordan, T., 1998. “The Politics of Sustainability” Sustainable Environmental Management Principles and Practice, R. Kerry Turner (Ed.), Belhaven Press, London, Ss. 29-50.

- Rockaway, Ruth Joy Liebschutz, M.L.A., 1994. Garden Designs for the Elderly: A Guide to Designing Succesfull Outdoor Landscapes, University of Georgia, Masters of Landscape Architecture.
- Rodiek, S., ve Schwarz, B., 2006. Introduction: The Outdoors as A Multifaceted Resource for Older Adults. Journal of Housing for The Elderly, 19, 3-4, 1-6.
- Rubenstein, H. M., 1992. Pedestrian Malls, Streetscapes, And Urban Spaces. John Wiley & Sons.
- Ryan, J. W., 1999. An innovative Approach to The Medical Management Of The Nursing Home Resident: The Evercare Experience. In Nurse Practitioner Forum 10, 1, 27-32.
- Sakıcı, Ç., ve Var, M., 2014. Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastane Bahçelerinin (Açık Alan Terapi Üniteleri) Düzenlenmesi Kriterleri. Journal Of Forestry Faculty Of Kastamonu University, 14, 1.
- Sarı, R. M., 2009. Türkiye’deki Huzurevlerinde Mekansal Yaşam Kalitesinin İrdelenmesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri, Doktora Tez, Trabzon
- Schaie, Warner K., 2003. Handbook of The Psychology of Aging.
- Scarfone, S.C., 2007. Professional Planting Design an Architectural and Horticultural Approach for Creating Mixed Bed Plantings, John Wiley&Sons. Inc.,Hoboken, New Jersey, 272.
- Schaefer-Mcdaniel, N., Dunn, J. R., Minian, N., ve Katz, D., 2010. Rethinking Measurement of Neighborhood in The Context of Health Research. Social Science & Medicine, 71, 4, 651-656.

- Scheromm, P., 2015. Motivations and Practices of Gardeners in Urban Collective Gardens: The Case of Montpellier. Urban Forestry & Urban Greening, 14, 3, 735-742.
- Schootman, M., Andresen, E. M., Wolinsky, F. D., Malmstrom, T. K., Miller, J. P., Yan, Y., ve Miller, D. K., 2007. The Effect of Adverse Housing and Neighborhood Conditions On the Development of Diabetes Mellitus Among Middle-Aged African Americans. American Journal of Epidemiology, 166, 4, 379-387.
- Simonds J.O., 1978. Earthscape - A Manual of Environmental Planning and Design. Van Nostrand Reinhol Company, New York.
- Slater, M., ve Wilbur, S., 1997. A Framework for immersive Virtual Environments (Five): Speculations On the Role of Presence İn Virtual Environments. Presence: Teleoperators & Virtual Environments, 6, 6, 603-616.
- Spokane, A. R., Lombard, J. L., Martinez, F., Mason, C. A., Gorman-Smith, D., Plater-Zyberk, E., ve Szapocznik, J., 2007. Identifying Streetscape Features Significant to Well-Being. Architectural Science Review, 50, 3, 234-245.
- Soper, K., 1981. On Human Needs: Open and Closed Theories İn A Marxist Perspective.
- Söderback, I., 2009. Occupational Therapy: Emphasis On Clinical Practice. In International Handbook of Occupational Therapy Interventions, Springer, New York, Ny, 13-35.
- Stuart G.V. ve Sundeen S., 1987. Principles and Practice of Psychiatric Nursing. St, Louis, The Ov, Company.
- Sugiyama, T., ve Thompson, C. W., 2007. Outdoor Environments, Activity and The Well-Being of Older People:

Conceptualising Environmental Support. Environment and Planning A, 39, 8, 1943-1960.

Subaşı F., 2008. Evde Bakım Verecek Olan Destek Personelinin Eğitim Standartları. 2. Ulusal Evde Bakım Kongresi Kitabı; Harbiye Askeri Müze ve Kültür Sitesi, İstanbul, 99-101.

Sungur, E. A., ve Çağdaş, G., 2003. Morphology and User Satisfaction Ascomponent of Housing Quality. In Proceedings, 262-273.

Szacki, J., 2001. Historia I Mitologia. Res Publica Nowa, 7, 53-57.

Şentürer, A., 1995. Mimaride Estetik Olgusu, İTÜ Mimarlık Fakültesi

Takano, T., Nakamura, K., ve Watanabe, M., 2002. Urban Residential Environments and Senior Citizens' Longevity İn Megacity Areas: The importance of Walkable Green Spaces. Journal of Epidemiology & Community Health, 56, 12, 913-918.

Tarakci Eren, E., 2018. Huzurevi bahçelerindeki çevresel memnuniyet düzeylerinin ve çevresel tercihlerinin belirlenmesi üzerine bir araştırma. KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Trabzon.

Taylor, A. F., Wiley, A., Kuo, F. E., ve Sullivan, W. C., 1998. Growing Up in The Inner City: Green Spaces as Places to Grow. Environment and Behavior, 30, 1, 3-27.

Tekel, A., ve Özalp , Y., 2016. Effect of Physical and Perceptual Quality On Walkability and Walkers' Satisfaction : Case Study of Atatürk Boulevard in Ankara. Journal of Planning, 26, 1, 40-50.

Terakye, G., 1989. Evaluation of Self-Esteem and Mental Health Status İn Hacettepe Universty Nursing Students. 25. Th National Psychiatry Congress.

- Thoma, S. J., Rest, J. R., ve Davison, M. L., 1991. Describing and Testing a Moderator of the Moral Judgment and Action Relationship. Journal of Personality and Social Psychology, 61, 4, 659.
- Tufan, İ., 2007. Birinci Türkiye Yaşlılık Raporu Geroyay Ulusal Sosyal Ve Uygulamalı Gerontoloji Derneği.
- Turner, M. G., 2005. Landscape Ecology: What is The State Of The Science? Annu. Rev. Ecol. Evol. Syst., 36, 319-344.
- Türel, G., 2001. Yaşlılar İçin Kentte Konut, I. Ulusal Yaşlılık Kongresi, Ekim, Ankara, Bildiriler Kitabı: 19-32.
- Tzoulas, K., Korpela, K., Venn, S., Yli-Pelkonen, V., Kaźmierczak, A., Niemela, J., ve James, P., 2007. Promoting Ecosystem and Human Health in Urban Areas Using Green Infrastructure: A Literature Review. Landscape And Urban Planning, 81, 3, 167-178.
- Ulrich, R.S., 1984. View Through A Window May Influence Recovery From Surgery. Science, 224, 4647, 420-421.
- Ulrich, R.S., Simons, R. F., Losito, B. D., Fiorito, E., Miles, M. A., ve Zelson, M., 1991. Stress Recovery During Exposure to Natural and Urban Environments. Journal of Environmental Psychology, 11, 3, 201-230.
- Ungar, S., 1999. Environmental Perception, Cognition And Appraisal. Glasgow Caledonian University, Environmental Psychology 4 Lecture Notes. Scotland
- Uzun, G., 1999. Peyzaj Konstrüksiyonu I. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Genel Yayın Ders Kitapları, 37, Adana.
- Ülgen, G., 1997. Eğitim Psikolojisi. İstanbul: Alkım Yayınevi.

- Van Den Berg, A. E., Hartig, T., ve Staats, H., 2007. Preference For Nature in Urbanized Societies: Stress, Restoration, and The Pursuit of Sustainability. Journal of Social Issues, 63, 1, 79-96.
- Wallace, M., 2007. Geçmişten Günümüze Türk Kültüründe “Ev Bahçesi” Anlayışı Üzerine Araştırmalar. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 258, İzmir.
- Währborg, P., Petersson, I. F., ve Grahn, P., 2014. Nature-Assisted Rehabilitation For Reactions To Severe Stress And/Or Depression in A Rehabilitation Garden: Long-Term Follow-Up including Comparisons With A Matched Population-Based Reference Cohort. Journal of Rehabilitation Medicine, 46, 3, 271-276.
- Wells, N. M., ve Harris, J. D., 2007. Housing Quality, Psychological Distress, And The Mediating Role Of Social Withdrawal: A Longitudinal Study Of Low-Income Women. Journal of Environmental Psychology, 27, 1, 69-78.
- Whitehouse, S., Varni, J. W., Seid, M., Cooper-Marcus, C., Ensberg, M. J., Jacobs, J. R., ve Mehlenbeck, R. S., 2001. Evaluating A Children's Hospital Garden Environment: Utilization And Consumer Satisfaction. Journal Of Environmental Psychology, 21, 3, 301-314.
- Whitford, V., Ennos, A. R., ve Handley, J. F., 2001. “City Form And Natural Process”—İndicators For The Ecological Performance Of Urban Areas And Their Application To Merseyside, Uk. Landscape And Urban Planning, 57, 2, 91-103.
- Wright, P. A., ve Kloos, B., 2007. Housing Environment And Mental Health Outcomes: A Levels Of Analysis Perspective. Journal Of Environmental Psychology, 27, 1, 79-89.

Zeisel, J., Silverstein, N. M., Hyde, J., Levkoff, S., Lawton, M. P., ve Holmes, W., 2003. Environmental Correlates To Behavioral Health Outcomes in Alzheimer's Special Care Units. The Gerontologist, 43, 5, 697-711.

URL-1, <http://www.aile.gov.tr/duyurular> , ASPB, Aile ve sosyal politikalar bakanlığı, 2018.

URL-2, <https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/> SHVÇEK, Sosyal hizmetler ve çocuk esirgeme kurumu, 2018.

URL-3, <https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/> ,2018.

URL-4, <http://www.who.int/> WHO, Dünya sağlık örgütü, 2018.

URL-5, <https://eyh.aile.gov.tr/> EHY, Engelli ve yaşlı hizmetleri müdürlüğü, 2018.

URL-6, <http://www.tuik.gov.tr/> Tüik, Türkiye İstatistik Krumu, 2018.

DR. EMİNE TARAKCİ EREN

1986 yılında Trabzon'da doğdu. İlk, orta ve lise tahsilini Trabzon'da yaptı, 2004 yılında başladığı K.T.Ü. Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümündeki öğrenimini onur öğrencisi olarak 2008 yılında tamamladı. Aynı yıl K.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı'nda başladığı yüksek lisans eğitimini 2012 yılında tamamladı. 2012 yılında başladığı doktora eğitimine devam etti.

Kentsel açık ve yeşil alanların dağılımlarının tarihi süreç içindeki değişimi: Trabzon kenti Boztepe-Ganita aksı örneği isimli yüksek lisans tezini 2011 yılında, Huzurevi Bahçelerindeki Çevresel Memnuniyet Düzeylerinin Ve Çevresel Tercihlerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma isimli doktora tez çalışmasını 2018 yılında tamamladı.

2010-2018 yılları arasında K.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü araştırma görevlisi olarak görev yaptı. İyi düzeyde İngilizce bilmektedir.

Bazı yayınları aşağıdaki gibidir:

Uluslararası yayınevleri tarafından yayımlanan bilimsel kitap ve meslekî kitaplarda bölüm

1. **Tarakcı Eren E.**, Yılmaz S., Düzenli T., (2018). Drawing A Planting Plan In The Process Of The environmental Design Project. Academic Researches in Architecture,Engineering Planning and Design, Gece Kitaplığı, Basım Sayısı:1, Isbn:978-605-288-394-5, İngilizce (Bilimsel Kitap), (Yayın No: 4260049).
2. Düzenli T., Yılmaz S., **Tarakcı Eren E.**, (2018). Analysing The Environmental Properties Of Kindergarten Gardensbased On Children's Playing Needs Recent Researches In Science And Landscape Management, Cambridge Scholars Publishing, Basım Sayısı:1, Isbn:1-5275-1087-5, İngilizce(Bilimsel Kitap), (Yayın No: 4283507).
3. **Tarakcı Eren E.**, Var M., Mumcu S. (2018). Measuring The Satisfaction Level Of Thecirculation Elements In Nursing Home Gardens Academic Researchesin Architecture,Engineering Planning and Design, Bölüm, Gece Kitaplığı Yayınevi, Basım Sayısı:1, Sayfa Sayısı 79, Isbn:978-605-288-394-5, İngilizce(Bilimsel Kitap), (Yayın No: 4262496).
4. **Tarakcı Eren E.**, Düzenli T., Alpak E. M. (2018). Konut Bahçelerinde Mekânsal Bilesenlerinin analizi, Mimarlık, Planlama Ve Tasarım'da Akademik Araştırmalar, Gece

Kitaplığı, Basım Sayısı:1, Isbn:978-605-288-389-1, Türkçe(Bilimsel Kitap), (Yayın No: 4260064)

5. **Tarakcı Eren E.**, Düzenli T., Akyol D. (2017). Examination Of Museum Garden Landscape Plans In Terms Of sociocultural Sustainability: The Example Of Trabzon City Ecology, Planning And Design, Bölüm St. Kliment Ohridski University Press, Basım Sayısı:1, Isbn:978-954-07-4270-0, İngilizce
6. **Tarakcı Eren E.**, (2016). (Landscape Preferences Of Elderly) Environmental Sustainability And Landscape Management, St. Kliment Ohridski University Press, Basım Sayısı:1, İngilizce(Arastırma Kitabı), (Yayın No: 2924766)

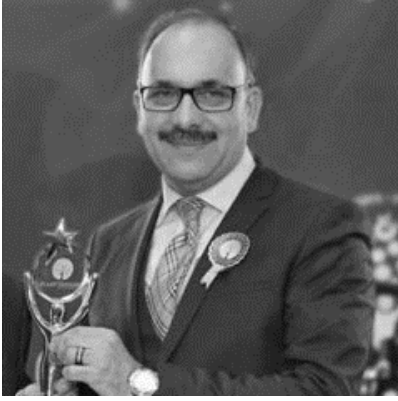
SSCI, SCI, SCI- Expanded, AHCI uluslararası alan indeksleri kapsamındaki dergilerde yayınlamış tam makale

1. **Tarakcı Eren, E.**, ve Düzenli, T. (2017). Determination Of The Visual Preference Levels And Perceptual Differences In The Appearance Of Certain Taxa In Different Seasons. *Fresenius Environmental Bulletin*, 26(12 A), 689-700.
2. Düzenli, T., Yılmaz, S., ve **Tarakcı Eren, E.** (2017). A Study On Healing Effects Of Hospital Gardens. *Feb-Fresenius Environmental Bulletin*, 7342.
3. **Tarakcı Eren, E.**, Düzenli T., ve Yılmaz S. (2018). Comparison of the Use of Conventional and Digital

Visualization Technologies in Environmental Design Education, *Croatian Journal of Education*.

4. **Tarakci Eren, E.**, Düzenli T., ve Akyol D., (2018). A Study On Plantation Of Trabzon-Surmene Kutlular Solid Waste Landfill Site. *Feb-Fresenius Environmental Bulletin* .
5. **Tarakci Eren, E.**, Düzenli T., ve Alpak E.M., (2018). Correlation Between Landscape Properties Of Museum Gardens And Visitor Satisfaction. *Feb-Fresenius Environmental Bulletin*.

PROF. DR. MUSTAFA VAR

1963 yılında Samsun’da doğdu. Üniversite tahsilini 1981-1985 yılları arasında İstanbul üniversitesinde tamamladı. Yüksek lisansını 1985-1987 yılları arasında yıldız teknik üniversitesinde yaptı. Doktora eğitimini ise 1988-1992 yılları arasında karadeniz teknik üniversitesinde tamamladı. Post Doktorasını, Okayama Eyalet Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Çevre Bilimleri ve Uygulamalı Ekoloji alanında, 1995-2000 yılları arasında Japonya’da gerçekleştirdi.

1992-2015 yılları arasında Karadeniz Teknik Üniversitesinde görev yaptı. 2015 yılından itibaren halen Yıldız Teknik Üniversitesi Şehir Bölge Planlama Bölümünde görev yapmaktadır. Ayrıca halen rektör danışmanlığı görevini yürütmektedir. İyi düzeyde İngilizce bilmektedir.

Bazı yayınları aşağıdaki gibidir:

SSCI, SCI, SCI- Expanded, AHCI uluslararası alan indeksleri kapsamındaki dergilerde yayınlamış tam makale

1. Özkan D.G., Alpak E.M., **Var M.**, "Design and construction process in campus open spaces: A case study of Karadeniz Technical University", URBAN DESIGN INTERNATIONAL, vol.22, no.3444983, pp.236-252, 2017
2. Sakici Ç., **Var M.**, "A visual perception effect assessment of some large and broad-leaved trees under different lighting arrangements", Architectural Science Review, vol.57, pp.139-146, 2014
3. **Var M.**, Pulatkan M., Yalçınalp E., "The survival successes of mycorrhizal and nonmycorrhizal *Cotoneaster franchetti* Bois. under different climate and various growing media", African Journal of Biotechnology, vol.10, pp.7453-7458, 2011
4. Pulatkan M., **Var M.**, Yalçınalp E., "Effects of mycorrhiza on the growth of *Forsythia x intermedia* Zab. plants under different climate and in various growing medium", Scientific Research and Essays, vol.5, pp.3261-3267, 2010
5. Yalçınalp E., **Var M.**, Pulatkan M., "Evergreen Plants in Urban Parks and Their Importance Regarding Landscape Architecture, a Sample of Trabzon City", Acta Horticulturae, pp.277-285, 2010
6. **Var M.**, Çiçek Kurdoğlu B., Var M., "A study of a sustainable greenway approach for a part of the Silk Road in Turkey", International Journal of Sustainable Development & World Ecology, vol.6, pp.515-528, 2010

7. **Var M.**, Bekçi B., Dinçer D., "Effect of stratification treatments on germination of *Sorbus torminalis* L. Crantz (wild service tree) seeds with different origins", African Journal of Biotechnology, vol.Vol.9, pp.5535-5541, 2010
8. Yalçınalp E., **Var M.**, Pulatkan M., "A potential offer-demand problem in ecotourism: Different perspectives from ecotourists and indigenous people", Scientific Research and Essays, vol.5, pp.2517-2528, 2010
9. Var M., Ayyıldız H., **Var M.**, Kazuto S., Kyoza C., "On the possibility of growing bamboo as an alternative crop in the Eastern Black Sea region of Turkey", Journal of Bamboo and Rattan, vol.Vol.5, pp.73-78, 2006
10. **Var M.**, Ayaz F.A., "Changes In Sugar Composition In Cherry Laurel (Cv *Oxygemmis*) Fruit During Development And Ripening", PAKISTAN JOURNAL OF BOTANY, pp.389-394, 2004
11. Ayaz F.A., Reunanen M., Küçükislamoğlu M., **Var M.**, "Determination of Carboxylic Acids in the Fruits of *Laurocerasus officinalis* Roem. and Its Cultivars", Indian Journal of Chemistry, vol.37B, pp.1083-1086, 1998
12. Ayaz F.A., Kadioğlu A., Reunanen M., **Var M.**, "Phenolic Acid and Fatty Acid Composition in the Fruits of *Laurocerasus officinalis* Roem. and Its Cultivars", Journal of Food Composition and Analysis, pp.1-6, 1997

13. Ayaz F.A., Kadioğlu A., Reunanen A., **Var M.**, "Sugar Composition in Fruits of *Laurocerasus officinalis* Roem. and Its Three Cultivars", *Journal of Food Composition and Analysis*, pp.82-86, 1997
14. Ayaz F.A., Reunanen M., Küçükislamoğlu M., **Var M.**, "Seed Fatty Acid Composition in Wild form and related cultivars of *Laurocerasus officinalis* Roem.", *Pakistan Journal of Botany*, pp.305-308, 1995

978-605-7923-73-8

IKSAD
Publishing House